

Sonja STANČIĆ, Strahinja
DIMITRIJEVIĆ

MLADI O SIROMAŠTVU I
NAČINIMA ZA NJEGOVO
PREVAZILAŽENJE U
REPUBLICI SRPSKOJ

Banja Luka,
2005. godina

Izdavač:

ART print, Banja Luka

Za izdavača:

Milan Stijak

Recenzenti:

Prof. dr Jovan Savić
Prof. dr Branko Milosavljević

Realizacija istraživanja:

Zdravo da ste - Omladinski centar Kastel, Banja
Luka

Kordinator istraživanja za Republiku Srpsku:

Ilija Trninić

Autori:

Sowa Stančić, Strahinja Dimitrijević

Saradnik – prilog o omladinskom organizovanju:

Jelena Savanović

Istraživači:

Jefimija Šerbić, Sanja Tešanović, Marijana
Slijepčević, Marija Vujanović, Siniša Knežević,
Danka Ignjić, Nataša Oljača, Marina Debeljak,
Nikolina Lukić, Nataša Javorac

Lektor:

Mr Biljana Babić

Naslovna strana:

Irma Dragojević: "Djevojčica sa pticom"

Štampa:

ART print, Banja Luka

Tiraž:

500 primjeraka

Projekat je implementiran u okviru South East European Refugee Assistance Network (SEE RAN) pod pokroviteljstvom FRESTA - Ministarstva inostranih poslova Danske.

Projekat je realizovan u partnerstvu:

Zdravo da ste – Omladinski centar Kastel, Banja
Luka

Grupa 484, Beograd

Grupa 484

Biro za ljudska prava, Tuzla
PREDGOVOR

Ovo istraživanje je rezultat potrebe mladih da daju svoj glas i doprinos u prevazilaženju ovog svjetskog fenomena koji, u posljednje vrijeme, ostavlja fatalne posljedice na sve kategorije stanovništva a posebno na mlade.

Siromaštvo kao kategorija koja je ozbiljno shvaćena i uvrštena u Milenijumske razvojne ciljeve kao prioritet u prevazilaženju predstavlja posljedicu svjetskih kretanja, odluka visokih politika i globalističkih ekonomskih dešavanja u kojima djeca i mladi nisu uključeni, ne utiču na njih a veoma snažno ih osjete u svim svojim segmentima života.

S obzirom da se ne može nešto bitno promijeniti u tom pogledu, ili se može veoma malo, ostaje pravo da djeca i mladi ukažu na to kako oni shvaćaju i poimaju siromaštvo, da predlože i preporuče kako ga zaobići, prevazići ili izbjeći. Tako su shvatili i mladi iz Republike Srpske, Federacije BiH i Srbije koji su ujedinjeni potrebom da se organizuju, upregnuli snage, odvojili vrijeme te kroz višemjesečni angažman došli do rezultata koje nam, jednim dijelom, ova knjiga pokazuje kao jedna od tri knjige koje govore o ovoj problematici u pomenutim zemljama.

Omladna - istraživači NVO „Zdravo da ste“
Banja Luka, NVO „Grupa 484“ Beograd i NVO „Biro

za ljudska prava“ Tuzla su primjer inicijative i osoba koje razumiju važnost kreiranja vlastite budućnosti. Takođe, način na koji su dobili informacije i preporuke ukazuju da mladi predstavljaju potencijal koji treba poštovati i slušati ako želimo unaprijediti kvalitet života.

Mladi NVO „Zdravo da ste“ koji su proveli ovo istraživanje poklanjaju nam ovu publikaciju uz obavezu da ozbiljno razmislimo u kojem pravcu strategije razvoja, programi i aktivnosti treba da idu, te da nam još jednom naglase važnost omladinske inicijative i spremnost da budućnost ne ispuštaju iz svojih ruku.

Koordinator istraživanja
za Republiku Srpsku
Ilija Trninić

SADRŽAJ

UVOD.....	5
Siromaštvo - socijalni problem.....	5
Socijalno-psihološki aspekti siromaštva.....	6
Siromaštvo u BiH.....	8
Mladi i siromaštvo.....	9
Uzroci siromaštva.....	10
Načini prevazilaženja siromaštva.....	10
PROBLEM ISTRAŽIVANJA.....	12
NAČIN ISTRAŽIVANJA.....	13
Postupak istraživanja.....	13
Uzorak.....	14
Analiza podataka.....	15
REZULTATI ISTRAŽIVANJA.....	16
KAKO MLADI DEFINIŠU SIROMAŠTVO.....	16
SIROMAŠTVO U OBRAZOVANJU.....	21
Oblici ispoljavanja siromaštva u obrazovanju prema mišljenju mladih.....	22
Prijedlozi mladih za prevazilaženje siromaštva u obrazovanju.....	28
SIROMAŠTVO U ZDRAVSTVU.....	30
Oblici ispoljavanja siromaštva u zdravstvu prema mišljenju mladih.....	32
Prijedlozi mladih za prevazilaženje siromaštva u oblasti zdravstva.....	35

SIROMAŠTVO I DRUŠTVENI, KULTURNI I POLITIČKI ŽIVOT MLADIH.....	38
Oblici ispoljavanja siromaštva u oblasti društvenog, kulturnog i političkog života mladih.....	40
Prijedlozi mladih za prevazilaženje siromaštva u oblasti njihovog društvenog, kulturnog i političkog života.....	45
EVALUACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA O SIROMAŠTVU - kometari sa panel diskusija.....	47
ZAKLJUČCI.....	50
DODATAK 1: Mladi u Republici Srpskoj i BiH - dokumenti i modeli organizovanja.....	53

UVOD

“Svi pate od siromaštva i niko se ne bori.”

“Siromaštvo je kada neophodne stvari za život postanu luksuz i bogatstvo.”

“Kada mogu da putujem samo u mašti, a turističke agencije su meni nepoznata stvar.”

“Završiti fakultet i biti nezaposlen.”

“Siromaštvo je uskraćivawe svega onoga što nas čini živim.”

Riječi ispitanika o siromaštvu
Republika Srpska, novembar i decembar 2004.

Siromaštvo – socijalni problem

Smatra se da je siromaštvo stave kada nedostaju osnovne mogućnosti za dostojanstven život. Ono je višedimenzionalna pojava koju karakteriše stalni nedostatak resursa, mogućnosti izbora, sigurnosti i moći – svega onoga što je potrebno za adekvatan životni standard i ostvarenje drugih građanskih, ekonomskih, političkih, kulturnih i socijalnih prava.¹ Zbog posljedica koje ostavlja na pojedinca i društvo siromaštvo je socijalni problem.

U određewu siromaštva postoje različiti pristupi i koriste se različiti termini.

Tako se javqaju pojmovi kao što su: (a) apsolutno siromaštvo, (b) relativna bijeda, (v) subjektivna bijeda, (g) indeks bijede, (d) relativna linija siromaštva, (đ) apsolutna linija siromaštva, (e) linija ekstremnog i linija generalnog siromaštva, (ž) indeks humanog razvoja.² Radi razumijevawa problematike siromaštva ukratko ćemo objasniti svaki od ovih termina.

- Apsolutno siromaštvo (siromaštvo na rubu opstanka) procjewa se na bazi minimalnih potreba za opstanak pojedinca. Po ovom pokazatequ siromašni su svi oni čiji

¹ Srednjoročna razvojna strategija BiH – PRSP (2004-2007), april 2004.

² Pod (a), (b), (v), (g) u: Milosavljević, B. (2000). Socijalna patologija. Bawa Luka: Filozofski fakultet; pod (d), (l) i (e) u: Srednjoročna razvojna strategija BiH – PRSP (2004-2007), april 2004 Ekonomski institut Sarajevo (2002); pod (ž) Izvještaj o humanom razvoju, Bosna i Hercegovina. UNDP.

prihodi ne pokrivaju osnovne životne potrebe.

- Relativna bijeda se utvrđuje na osnovu iskaza pripadnika određene zemlje ili regiona o tome šta je za njih prihvatljiv i pristojan standard života, a u zavisnosti od normi koje tu vladaju.
- Subjektivna bijeda je vlastiti osjećaj pojedinca (ili grupe) o siromaštvu. Ovaj osjećaj mogu imati svi, čak i oni "ekstremno" bogati.
- Indeks bijede se utvrđuje na temelju zbira stope inflacije i stope nezaposlenosti u određenoj zemlji.
- Realativna linija siromaštva se zasniva na određenom procentu prosječnih primaka ili potrošnje u zemlji i služi za upoređivanje standarda jedne kategorije stanovništva sa drugom kategorijom (u istoj zemlji).
- Apsolutna linija siromaštva određuje se prema vrijednosti potrošnje potrebne svakom pojedincu, bez obzira na mjesto i vrijeme u kome živi. Unutar ovog pojma razlikujemo liniju ekstremnog siromaštva i liniju generalnog siromaštva.
 - a) Vrijednost ekstremne linije siromaštva (linija prehrambenog siromaštva) određuje se na osnovu minimuma neophodnih kalorija i hranjivih tvari koji se preračunava u novčanu protivvrijednost.
 - b) Generalna linija siromaštva utvrđuje se tako što se na monetarnu (novčanu) vrijednost minimalnog nivoa prehrambenih potreba (vrijednost ekstremne linije siromaštva) doda monetarna vrijednost neprehrambenih roba i usluga koje se troše u

domaćinstvima koja su na i ispod linije ekstremnog siromaštva.

- Indeks humanog razvoja je mjera koja omogućava poređenje zemalja prema stepenu razvitka. On uključuje ekonomsku dimenziju, ali i humane dimenzije razvoja - ključne preduslove za razvoj svakog društva: dostupnost obrazovanja, zdravlja, socijalnih usluga i informacija. Ovaj indeks čine tri podindeksa: **GDP** (bruto domaći proizvod), dostupnost obrazovanja i prosječan životni vijek stanovnika.

Socijalno-psihološki aspekti siromaštva

Društvena struktura i pripadnost određenom socijalno-ekonomskom položaju značajno djeluju na razvoj i ponašanje osobe. Njihov uticaj je i direktan i indirektan. Društveno okruženje u kome pojedinac živi određuje porodične odnose, mogućnosti obrazovanja, postavka određene zahtjeve ponašanja, nameće određeni moral, podržava određene vrijednosti i stavove, te orijentiše na formiranje pojedinih motiva i crta ličnosti.³ Kod ljudi koji žive u nepovoljnim društveno-ekonomskim uslovima može se javiti osjećanje manje vrijednosti, gubitak samopouzdanja, te agresivnost koja se najčešće usmjerava prema članovima vlastite porodice, ali i prema manjinskim grupama što predstavlja osnovu za prihvatanje različitih predrasuda.

Osim toga, loši materijalni uslovi mogu biti faktor dezorganizacije porodice.

Dezorganizovanu porodicu karakteriše: nedostatak zajedništva, nedostatak emocionalne povezanosti i nemogućnost ispunjenja važnih

³ Rot, N. (1994). Socijalna psihologija. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

porodičnih ciljeva.⁴ Dezorganizovana porodica se, sa aspekta uzroka raznih oblika devijantnog ponašanja, razmatra iz više razloga:

- zbog nasilja u porodici,
- zbog pojave malogetničke delinkvencije,
- zbog najtežih oblika kriminala koji se dešavaju u porodici.

Istraživawa takođe pokazuju vezu između siromaštva i svijeta socijalne patologije.⁵ Tako, siromaštvo može da utiče na povećanu stopu kriminala, alkoholizma i prostitucije. Ipak, iako teorije i empirijska istraživawa ukazuju da siromaštvo utiče na javqawe pojedinih socijalno-patoloških pojava, ne može se generalizovati da je svijet socijalne patologije direktna posqedica siromaštva.⁶

Negativne posqedice po čovjeka ima i nezaposlenost. Brojna su istrživawa koja ukazuju na vezu između nezaposlenosti i: zdravqqa qudi, socijalne degradacije čovjeka, socijalnih komunikacija i kontakata, te na vezu nezaposlenosti i socijalno-patoloških pojava.⁷ Utvrđeno je da postoji veza između nezaposlenosti i pojave apatije, anksioznosti i depresije. Istraživawa pokazuju da nezaposlenost dovodi i do socijalne degradacije, odnosno dezintegracije čovjeka. Nezaposleni qudi se osjećaju bezvrijedni, nezadovoljni sobom i okolinom, poniženi, nesigurni, otuđeni, bez samopoštovawa, inferiorni, oni krive sebe za svoje neprilike, itd. Nezaposleni uglavnom komuniciraju sa

⁴ Milosavljević, B. (1999). Interakcija u porodici i mladi. Bawa Luka: Narodna i univerzitetaska biblioteka Petar Ko~i}.

⁵ Milosavqevi}, B. (2000). Socijalna patologija. Bawa Luka: Filozofski fakultet Bawa Luka.

⁶ Vidi prethodno.

⁷ Podaci koji slijede preuzeti su iz: Milosavqevi}, B. (2000). Socijalna patologija. Bawa Luka: Filozofski fakultet Bawa Luka.

članovima svoje porodice i onima koji su u sličnom položaju kao što su oni. To dovodi do socijalne izolacije, jer se gubi mogućnost za komunikaciju sa drugima. Ovo za posqedicu ima povećanu otuđenost nezaposlenih. Osim toga, ustanovqena je veza nezaposlenosti i alkoholizma, povećane stope suicida, prostitucije, kriminaliteta. Razmatrawe posqedica nezaposlenosti je veoma bitno s obziroma na (a) izrazito visoku stopu nezaposlenih u Republici Srpskoj i BiH u cjelini i (b) zbog toga što je među nezaposlenima najveći procenat mladih qudi.

Na kraju, treba istaći da postojeća društveno-ekonomska situacija na našim prostorima ima negativan uticaj i na vrijednosni sistem qudi. Ovo se naročito očituje kod mladih, kod kojih se ovaj sistem tek uspostavqa. Čini se da je danas, u savremenom svijetu, došlo do poremećaja u vrijednosnom sistemu qudi.

Siromaštvo u BiH⁸

U BiH oko 20% qudi oskudijeva u gotovo svim aspektima životnog standarda: od stambenih uslova, odgovarajuće zdravstevne zaštite, pa do pismenosti i ukqčćenosti u društvo. BiH je najsiromašnija zemqa bivše Jugoslavije (siromaštvo je jedino rasprostrawenije u jednom dijelu SR Srbije – Kosovu i Metohiji).

Prema raspoloživim podacima, ekstremna linija siromaštva u BiH iznosi 760,00 KM po osobi godišwe, dok generalna linija iznosi 2.198,00 KM po osobi godišwe. Analizom dobijenih podataka utvrđeno je da je standard

⁸ Podaci su preuzeti iz Sredworodne razvojne strategije BiH – PRSP (2004-2007), april 2004.

19,5% stanovništva BiH ispod linije generalnog siromaštva (približno 25% u Republici Srpskoj i 16% u Federaciji BiH). U studiji se navodi da je ovo "relativno niska stopa siromaštva" kad se uzme u obzir trenutna ekonomska situacija u BiH. Ona je rezultat potrošve koja je iznad nivoa proizvodnje. Potrošva se još uvijek velikim dijelom finansira iz međunarodne pomoći. Kako se ova pomoć iz dana u dan smanjuje, može se desiti da se siromaštvo još i produbi.

Da bi se dobila potpunija slika siromaštva u BiH iznijecemo još neke podatke iz Ankete o životnom standardu, a koji su izloženi u prethodno spomenutoj studiji.⁹ Tako se u ovom dokumentu iznosi podatak da je "sa obrazovnog aspekta" 27% odraslih u BiH siromašno, dok 16% pati zbog siromaštva u "zdravstvenom smislu". "Sa aspekta zapošljavanja" siromašno je 22 odsto radno-sposobnog stanovništva. Stambeni uslovi kod 11% ljudi su ispod granice siromaštva, a 29% žive u stanovima za koje nemaju odgovarajuća vlasnička ili stanarska prava. Kada se sve uzme u obzir, 72 procenta odraslih u BiH je siromašno bar u jednom od gore navedenih aspekata.

⁹Vidi prethodno.

Mladi i siromaštvo

Jedna od kategorija stanovništva koju siromaštvo najviše pogađa jesu djeca i mladi. Ovo nije karakterističan slučaj samo za BiH.¹⁰ Podaci pokazuju da više od jedne trećine djece i mladih iz BiH živi u siromašnim porodicama. Zabrinjavajuće je da 56% siromašnih ljudi u BiH upravo živi u porodicama sa jednim, dvoje ili više djece. U porodicama koje se mogu svrstati u kategoriju najsiromašnijih živi 13% djece, dok 29% djece živi na liniji siromaštva.¹¹

Načini na koje se siromaštvo djece i mladih ispoljava su brojni:

- Veoma mali broj djece ima pristup predškolskom obrazovanju;
- Djeca iz siromašnih porodica imaju manje mogućnosti da nastave školovanje (srednjoškolsko) što ima za posljedicu teže nalaženje zaposlenja;
- Siromašna djeca su lošijeg zdravlja i imaju lošiju zdravstvenu zaštitu;
- Nezaposlenost je najveća upravo kod mlađe generacije;
- Izloženost nasilju u porodici.

U istraživanju "Mladi Republike Srpske (BiH) na početku 21. vijeka"¹² dvije trećine mladih je reklo da je njihova sadašnjost "izrazito loša",

¹⁰ Milosavcević, B. (2003). Sadašnjost mladih i načini za njezinu poboljšanje. U: Savić, J. i ostali. Mladi Republike Srpske (BiH) na početku 21. vijeka. Bana Luka: Filozofski fakultet i NVO Zdravo društvo.

¹¹ Podaci su preuzeti iz: Srednjoškolska razvojna strategija BiH – PRSP (2004-2007), april 2004

¹² Milosavcević, B. (2003). Sadašnjost mladih i načini za njezinu poboljšanje. U: Savić, J. i ostali. Mladi Republike Srpske (BiH) na početku 21. vijeka. Bana Luka: Filozofski fakultet i NVO Zdravo društvo.

“loša” i “osredwa”. Kada su ti isti mladi ljudi pitani o mogućim načinima poboljšanja njihovog položaja, njih 80% do 90% se složilo da se na sudeće načine mogu prevazići postojeći problemi koje oni imaju:

- Zaštitom djece od nasilja u porodici,
- Obezbeđivanjem radnih mjesta,
- Rješavanjem stambenih problema mladih,
- Dugoročnim programima za mlade,
- Besplatnim školovanjem u svim vrstama škola i fakulteta,
- Treba uzeti u obzir da većina mladih ima ratne traume,
- Zabranom rada svih lokala koji nude prostituciju, drogu i sl.,
- Učešćem sposobnih mladih ljudi u stvaranju blagostava u Republici Srpskoj,
- Materijalnom i moralnom podrškom brakova mladih i podrškom roditelja djece,
- Zabranom prodaje svih alkoholnih pića mladima od 18 godina,
- Organizovanim radom u području kulture i sporta za mlade.¹³

Uzroci siromaštva

Među uzrocima siromaštva u Republici Srpskoj, i BiH u cjelini, mogla bi se izdvojiti tri glavna faktora ili uzroka siromaštva:

- Ratna razaranja,
- Loše političko i ekonomsko upravljanje,
- Potpuno uništen privredni sistem.

¹³ Pri ispitivanju izostavljeno je pitanje o besplatnoj zdravstvenoj zaštiti (besplatnim liječničkim uslugama i lijekovima). Opravdano je pretpostaviti da bi se i ovo našlo među ovih jedanaest načina rješavanja položaja mladih.

Međutim, siromaštvo je pojava koja se ne odnosi samo na ekonomski aspekt života, te stoga ni uzroci siromaštva nisu isključivo ekonomske prirode. S druge strane, razlozi siromaštva koji su gore navedeni, imaju za posqedicu pojave, kao što su nezaposlenost, korupcija itd., koje i same utiču na produbqivawe siromaštva. Spisak pojava koje uzrokuju i produbquju siromaštvo je dug:¹⁴

- Spore realizacije reformi koje su usmjerene na ekonomski oporavak,
- Nezaposlenost,
- Korupcija,
- Nesposoban menaxment u preduzećima,
- Kršewe qudskih prava,
- Neadekvatan sistem socijalne zaštite,
- Neodgovarajući sistem obrazovawa,
- Nemogućnost građana da utiču na institucije sitema, itd.

Naćini prevazilažewa siromaštva

Veliki je broj reformi koje treba provesti kako bi se smawilo siromaštvo, te omogućilo da svi građani BiH žive normalno i dostojanstveno. Da bi se provele reforme potrebna je, prije svega, istinska voqa i zalagawe svih relevantnih političkih subjekata u BiH. Međutim, odgovornost ne leži samo na političarima, već i na svim osobama koje su na rukovodećim mjestima u firmama, institucijama i organizacijama.

Da bi akcija protiv siromaštva bila uspješna neophodno je izvršiti reforme u svim segmentima društva.

¹⁴ Sredworodna razvojna strategija BiH - PRSP (2004-2007), april 2004.

Neke od reformi koje bi se morale provesti su:¹⁵

- Privredni oporavak,
- Fiskalna reforma,
- Uspostavqawe adekvatnog sistema socijalne zaštite,
- Iskorjewivawe korupcije,
- Reforma obrazovnog sistema,
- Poštovawe qudskih prava,
- Stvarawe podsticajnog okružewa za ulagawa i razvoj privatnog sektora,
- Dosqedno poštovawe svih zakona,
- Smawewe sive ekonomije, itd.

¹⁵ Sredworo~na razvojna strategija BiH – PRSP (2004-2007), april 2004. Ciqevi ove strtegije su: Ostvarivawe pretpostavki za samoodr`iv i ujedna~en ekonomski razvoj, smawewe siroma{tva i ubrzavawe integracija i Evropsku uniju.

PROBLEM

ISTRAŽIVAWA

Osnovni problem ovog istraživawa je siromaštvo i posljedice koje siromaštvo ima na mlade u Republici Srpskoj. Da bi se došlo do odgovora na ovaj problem on je raščlawnen na više podproblema koji su zasebno analizirani. Ti podproblemi su:

- Kako mladi definišu siromaštvo?
- Kako se siromaštvo reflektuje na mlade u obrazovawu?
- Na koje načine, kojim rješewima se mogu prevazići postojeći oblici ispoqavawa siromaštva u obrazovawu?
- Kako se siromaštvo reflektuje na mlade u zdravstvu?
- Na koje načine, kojim rješewima se mogu prevazići postojeći oblici ispoqavawa siromaštva u zdravstvu?
- Kako se siromaštvo reflektuje na društveni, kulturni i politički život mladih?
- Na koje načine, kojim rješewima se mogu prevazići postojeći oblici ispoqavawa siromaštva u oblasti društvenog, kulturnog, političkog života mladih?
- U kojoj mjeri mladi mogu sami da realizuju akcije na smawewu siromaštva u gore pomenutim oblastima?
- Koje bi institucije, ustanove, organizacije i pojedinci mogli biti od

koristi mladima u njihovoj borbi protiv
siromaštva?

NAČIN ISTRAŽIVAWA

Postupak istraživawa: Da bi se prikupili potrebni podaci i dao odgovor na postavjeni problem, kreirana je posebna istraživačka strategija. Planirano je da se istraživawe izvede u dvije faze.

Prva faza je podrazumijevala prikupqawe podataka, tj. prikupqawe mišqewa mladih o siromaštvu, o problemima¹⁶ koje oni imaju u oblasti školstva, zdravstva, te društvenog, političkog i kulturnog života, kao i mišqewa o mogućim načinima za prevazilažewa ovih problema. Istraživawe je izvedeno u novembru i decembru 2004. godine u pet gradova Republike Srpske: Prijedoru, Gradišci, Bawoj Luci, Derventi i Brodu. Formirano je ukupno deset grupa ispitanika, po dvije grupe u svakom gradu. Svaka grupa je obuhvatala deset do petnaest mladih.

Nakon obrade prikupqenih podataka, dobijeni rezultati su prezentovani i prodiskutovani na pet panel diskusija.¹⁷ Učesnici ovih diskusija bili su mladi, predstavnici lokalne vlasti, predstavnici institucija, nevladinih organizacija, te ugledni pojedinci.

Istraživači su prošli poseban seminar na kojem su obučeni da prikupe potrebne podatke.¹⁸

¹⁶ U ovom radu, kada se govori o problemima mladih misli se na probleme koji su, na neki na~in, povezani sa siroma{tvom. Ti problemi mogu biti posqedica siroma{tva i/ili problemi koji produbquju i dovode do siroma{tva.

¹⁷ U svakom gradu odr`ana je po jedna panel diskusija u martu 2005.

¹⁸ Istra`iva~i su pro{li i poseban seminar o vo|ewu panel diskusija.

Jedan od osnovnih uslova izbora istraživača (pored njihove sposobnosti i motivacije da rade kao istraživači u ovom istraživanju) jeste da i sami pripadaju populaciji mladih.

Procedura prikupljanja podataka je bila svedeća. Učesnici jedne sesije (jedna grupa ispitanika) podijeljeni su u male grupe (podgrupe). Svaka podgrupa je dobila zadatak da u roku od 10 minuta definiše siromaštvo, onako kako ga (pojam siromaštva) oni razumiju. Od ispitanika je traženo da to ne bude "klišea" definicija, nego njihovo viđenje siromaštva. Nakon što su završili zadatak (10 minuta) učesnici su se vraćali u plenum, gdje su zajednički diskutovali o urađenom.

Nakon što su učesnici definisali siromaštvo, prišlo se identifikovanju oblika ispoljavanja siromaštva u tri oblasti: siromaštvo u obrazovanju, siromaštvo u zdravstvu i siromaštvo u oblasti društvenog, kulturnog i političkog života mladih. Procedura prikupljanja ovih informacija je slična sa prethodnom procedurom. Naime, svaka podgrupa je dobila zadatak da za 10 minuta napiše "oblike ispoljavanja siromaštva" u jednoj od gore navedenih oblasti. Nakon završenog zadatka (10 minuta) razmijenjeni su papiri sa indikatorima, tako da je npr. podgrupa koja je radila "obrazovanje" dobila "zdravstvo", a podgrupa koja je imala zadatak da identifikuje vidove siromaštva mladih u društvenom, kulturnom i političkom aspektu života mladih - "obrazovanje". Svaka podgrupa je dobila zadatak da doda oblike ispoljavanja siromaštva koje prethodna podgrupa koja je radila na tom problemu nije identifikovala. Nakon deset minuta ponovo su razmijenjeni papiri sa identifikovanim oblicima ispoljavanja, tako da je svaka podgrupa dobila priliku da "radi" na sve tri oblasti: obrazovanju, zdravstvu i oblasti

društvenog, kulturnog, i političkog života mladih. Nakon toga su prikupljeni podaci za svaku oblast prodiskutovani u plenumu.

Treći i poslednji dio sesije odnosio se na prikupljene prijedloge rješenja u sve tri oblasti života i rada mladih. Procedura je bila identična proceduri u drugom dijelu. Nakon što su prikupljeni i prodiskutovani prijedlozi rješenja, grupi su za kraj postavljena još dva pitanja: "U kojoj mjeri sami mladi mogu da realizuju akciju" i "Ko bi sve mogao da pomogne", s tim da je za ovo drugo pitanje ponuđena lista mogućih institucija i organizacija koje bi mogle biti od koristi za realizaciju predloženih rješenja.¹⁹

Uzorak: Uzorak je obuhvatao 129 mladih uzrasta od šesnaest do dvadeset sedam godina, iz pet gradova u zapadnom dijelu Republike Srpske. U sledećoj tabeli (Tabela 1) date su karakteristike uzorka.

Tabela 1. Karakteristike uzorka

	broj	%
POL		
Ženski	74	57.4
Muški	55	42.6
OPŠTINA		
Bava Luka	28	21.7
Derventa	23	17.8
Brod	25	19.4
Gradiška	29	22.5
Prijedor	24	18.6
ANGAŽMAN U ORGANIZACIJAMA		
Aktivan član	54	41.9
Bez angažmana	75	58.1

¹⁹ Odgovori na ova dva pitanja nisu obrađivani i prikazani posebno u ovoj studiji, s obzirom da i u izvještajima istraživanja nisu striktno odvojeni od ostalih preporuka, nego su razmatrani zajedno sa ostalim načinima za prevazilaženje siromaštva u pojedinim oblastima.

GODINA ROĐENJA		
1978. godine	2	1.6
1979. godine	10	7.8
1980. godine	7	5.4
1981. godine	9	7.0
1982. godine	10	7.8
1983. godine	14	10.9
1984. godine	5	3.9
1985. godine	12	9.3
1986. godine	17	13.2
1987. godine	20	15.5
1988. godine	23	17.8
STATUS		
Domicilno stanovništvo	61	47.3
Izbjeglo stanovništvo	13	10.1
Raseljeno stanovništvo	50	38.7
Povratnici	5	3.9
PROFESIONALNI STATUS		
Učenik	58	45.0
Student	38	29.4
Zaposlen	25	19.4
Nezaposlen	8	6.2
UKUPNO	129	100,0

Analiza podataka: Nakon što su prikupili podatke, ispitivači su imali zadatak da sastave izvještaj o radu svake grupe.²⁰ Izvještaj je trebao da sadrži slijedeće dijelove: (a) uvod (gdje i kada je održano ispitivanje i nekoliko riječi o samom gradu), (b) uzorak (podaci o ispitanicima), definiciju siromaštva (komentari i stavovi o siromaštvu kod mladih, sagledavanje raznih aspekata siromaštva, vrste siromaštva), (v) oblici ispoljavanja siromaštva u tri oblasti života i rada mladih (problemi koji se javljaju kao posljedica siromaštva, problemi koji dovode do siromaštva ili ga pojačavaju), (g) preporuke tj. prijedlozi rješavanja u ove tri oblasti (preporuke za smanjenje siromaštva kod mladih u

²⁰ U izradi ovog rada kao izvor podataka korišteni su upravo ovi izvještaji, kao i izvještaji sa panel diskusija.

wihovim lokalnim zajednicama, akcije u kojima mladi mogu da imaju aktivnu ulogu, pojedinci i institucije koje mogu da pomognu u rješavawu problema).

Ispitivačima je sugerisano da izvještaj bude što detaqniji i konkretniji, sa što više autentičnih izjava ispitanika.

Prikupqeni podaci obrađeni su kvalitativno. Nastojalo se da se oni sumiraju, interpretiraju i prikažu na sistematičan način. Radi potpore dobijenih rezultata, oni su upoređeni sa relevantnim podacima i rezultatima drugih istraživawa.

REZULTATI

ISTRAŽIVAWA

KAKO MLADI DEFINIŠU SIROMAŠTVO

Mladi siromaštvo posmatraju kao nedostatak, prije svega materijalnih sredstava za zadovoljenje različitih potreba, ali i nedostatak obrazovawa, kulture, pažwe i qubavi roditeqa, nedostatak "ličnih qudskih kvaliteta uopšte" itd. Definišući siromaštvo, mladi su istakli da postoje različiti vidovi siromaštva. Najčešće navođena podjela siromaštva je na materijalno siromaštvo i duhovno siromaštvo. Međutim, ako se pažqivije analiziraju karakteristike siromaštva koje su naveli mladi koji su učestvovali u ovom istraživawu, može se uslovno govoriti o tri kategorije materijalnog siromaštva: siromaštvo na rubu opstanka, siromaštvo u sferi kulture i obrazovawa i "društveno" siromaštvo. Za ove tri kategorije siromaštva može se reći da su u većoj mjeri posqedica loše ekonomske situacije u zemqi - velika nezaposlenost, mala ili nikakava lična primawa, mala finansijska sredstva kojima raspolažu institucije itd. S druge strane, iako nedostatak finansijskih sredstava neosporno ostavqa trag i na psihički život i utiče na ispoqavawe pojava i ponašawa za koja se može reći da su "nepožeqna" (sa aspekta društva i pojedinca), ne bi se (bez rezerve) moglo tvrditi da je siromaštvo iskqučivi uzrok tome. Naime, siromaštvo se ne može posmatrati kao izolovana varijabla (činilac), već se u obzir moraju uzeti, kako specifičnost svake

individue i wenog užeg okružewa, tako i širi socijalni i drušveni kontekst.

Svaki aspekt siromaštva ima i različite načine manifestovawa. Treba istaći da su mladi identifikovali veliki broj različitih manifestacija siromaštva za svaku od četiri kategorije siromaštva. Nakon sistematizacije odgovora, kategorizacija siromaštva i wegovih manifestacija je izvršena na sqedeći način.

1) Siromaštvo na rubu opstanka:

- prihodi ne pokrivaju osnovne potrebe za život (hrana), čime je ugrožena egzistencija čovjeka,
- nedostatak materijalnih sredstva za osnovne životne potrebe (obuća, odjeća, kwige, liječewe),
- nemogućnost plaćawa komunalnih usluga (struja, voda, grijawe),
- neriješeno stambeno pitawe,
- nezaposlenost.

- ✓ *Siromaštvo je kad nemaš za hqeb. (učesnik iz Bawaluke)*
- ✓ *Siromaštvo je nedostatak osnovnih sredstava za život. (učesnik iz Dervente)*
- ✓ *Siromaštvo je društvena pojava koja podrazumijeva nedostatak osnovnih materijalnih sredstava (hrana, dom, obuća, odjeća, kwige). (učesnik iz Gradiške)*

2) Siromaštvo u sferi kulture i obrazovawa:

- zastarjeli školski planovi i programi,
- nedovoqan stepen obrazovanosti qudi,
- nizak nivo kulturnog obrazovawa,
- nedostatak kulturnih institucija, biblioteka, muzeja, pozorišta,
- slaba participacija mladih u kulturnom životu,

- nizak nivo kulture živqewa.

- ✓ *Siromaštvo je kada ne postoji dovoqan broj kina, pozorišta, muzeja, biblioteka. (učesnik iz Dervente)*
- ✓ *Siromaštvo je nedostatak materijalnih sredstava za zadovolqewe osnovnih egzistencijalnih, civilizacijskih i duhovnih potreba. (učesnik iz Broda)*

3) Društveno siromaštvo:

- loš položaj nacionalnih mawina, npr. Roma,
- nemogućnost dobrog informisawa, nedostatak dobrih medija i drugih institucija za informisawe,
- nemogućnost ostvarivawa osnovnih qudskih prava,
- nedostatak tolerancije,
- nemogućnost putovawa u inostranstvo,
- nedostupnost interneta većem broju qudi,
- nezaštićenost djece bez roditelja,
- nezbrinutost beskućnika.

- ✓ *Siromaštvo je gledati kako drugi idu u svijet, a mi ostajemo ovdje.*
- ✓ *Siromaštvo je kada ne mogu posjetiti bilo koje mjesto na svijetu – ako ga i posjetim, osjećam se kao građanin drugog reda, zbog vize.*

- ✓ *Čak i ako imam posao, ne mogu na godišwi odmor, bolovawe, nemam socijalno i zdravstveno osigurawe iako mi je to zakonom zagantovano. (učesnici iz Broda)*

4) Duhovno i emocionalno siromaštvo:

- nedostatak samopouzdanja,
- nereligioznost,
- pasivnost mladih – odsustvo borbe za svoje ciljeve,
- postojanje predrasuda,
- nedostatak roditeljske pažnje,
- nepoštovanje i nerazumijevanje od strane roditelja,
- neuzvratarena ljubav od strane roditelja,
- nehumanost, okrutnost,
- nerazumijevanje za druge ljude,
- sebičnost,
- otuđenost.

- ✓ *Duhovno su siromašni oni ljudi koji su bez prijatelja, koji nemaju ideja, emocija, obrazovanja. (učesnik iz Gradiške)*
- ✓ *Bogat je onaj ko ima prijatelje. (učesnik iz Prijedora)*
- ✓ *Siromaštvo, gledano kao jedna mana (problem) društva, ne uključuje samo nedostatak novca i druge nesreće, nego i nedostatak nekih ličnih ljudskih kvaliteta uopšte. (učesnik iz Prijedora)*
- ✓ *Siromaštvo je nedostatak porodice tj. nesređeno stanje u porodici što tjera mlade da traže uvažavanje i poštovanje na ulici, u kafani, kladionici. (učesnik iz Bawaluke)*

Identifikovanje različitih kategorija i velikog broja manifestacija siromaštva od strane mladih ukazuje na multidimenzionalnost siromaštva. O ovoj karakteristici siromaštva bilo je već riječi u Uvodu. Ona ukazuje da negativan uticaj na jednu dimenziju ljudskih prava (npr. ekonomski aspekt) utiče i na sva

druga prava.²¹ Međutim, stručwaci ističu da nije sigurno da bi ekonomski rast sam po sebi doveo i do smawewa stepena siromaštva.²² Upravo zbog toga je važno da se problemu siromaštva priđe sa više različitih aspekata.

Osim karakteristike multidimensionalnosti siromaštva, odgovori mladih ukazuju na još dvije bitne odlike siromaštva kao pojave - intezitet (stepen) siromaštva i relativnost siromaštva (za različite qude ovaj pojam ima različito značewe).

Stepen siromaštva naši ispitanici direktno dovode u vezu sa prioritetom (primarnošču) potrebe koja se ne može zadovoljiti. Ovo je u skladu sa Maslovqevom teorijom o hijerarhiji motiva.²³ Naime, po Maslovu, naše potrebe su hijerarhijski organizovane. One potrebe koje se nalaze na prvom nivou te hijerarhijske organizacije (a to su potreba za hranom, vodom,

²¹ Sredworo~na razvojna strategija BiH - PRSP (2004-2007), april 2004.

²² Kao ilustracija ovoga mogu posu`iti sqede}e izjave u~esnika ispitivawa:

- ✓ *Siroma{tvo je kad neko nema prijateqa i nema kome da se obrati, a ima materijalne mogu}nosti, a opet je sam. (u~esnik iz Bawaluke)*
- ✓ *Kad ima{ materijalne mogu}nosti, a duhovno si siroma{an. (u~esnik iz Bawaluke)*

²³ Najva`nji dio Maslovqeve teorije li~nosti ~ini wegova teorija motivacije. Po Maslovu, postoji pet nivoa u hijerarhiji potreba prema wihovoj snazi ili prioritetu zadovoljewa. To su: 1) fiziolo{ke potrebe, 2) potrebe za sigurno{}u, 3) potrebe za qubavqu i pripadawem, 4) potrebe samopo{tovawa, 5) potrebe samoaktualizacije. Ova hijerarhija je obiqe`je qudske rase i jednaka je za sve qude. [to su potrebe na ni`em nivou to su sli~nije kod razli~itih qudi. Pojedinac kod koga su potrebe na vi{im hijerarhijskim nivoima vi{e izra`ava svoju individualnost, humanitet i psiholo{ko zdravqe. Da bi se javile potrebe vi{eg nivoa u hijerarhiji, moraju biti ispuwene potrebe ni`eg nivoa. (Fulgosi, A. (1983). Psihologija li~nosti - teorije i istra`ivawa. Zagreb: [kolska kwiga.)

spavawem, zaštitom od ekstremnih temperatura itd.) moraju biti najprije zadovoljene. Tek kad se one zadovolje može se ići na potrebe sa viših nivoa. Ako se ovo gleda u kontekstu siromaštva, to bi značilo da, što je nezadovoljena potreba primarnija, to je siromaštvo izraženije.

- ✓ *Ako je čovjek gladan, ne traži ništa sem hrane. (učesnik iz Bawaluke)*
- ✓ *Bitno je da se zadovolje neke niže i osnovne potrebe da bi se težilo ispuwawawu društvenih potreba. (učesnik iz Bawaluke)*
- ✓ *Siromaštvo je kad imaš toliko nizak standard da možeš zadovoljiti samo primarne potrebe, rijetko i sekundrane, zbog nedostatka materijalnih sredstava. (učesnik iz Broda)*

Druga karakteristika se odnosi na relativnost pojma siromaštva. Naime, vidjeli smo da je jedan od indikatora siromaštva "relativna bijeda". Relativna bijeda se utvrđuje na osnovu iskaza pripadnika određene zemqe ili regiona o tome šta je za wih pristojan i prihvatqiv standard života. Na procjenu šta je "pristojan i prihvatqiv život" utiču društvene i kulturološke norme koje vladaju u toj zemqi. Čini se da u eri globalizacije, procjenu o tome šta je normalan život mladi sve više donose na osnovu životnog standarda svojih vršwaka iz razvijenih zapadnih zemaqa.

- ✓ *Siromaštvo je relativan pojam, jer on za različite ljude može različito značiti - za nekog je to nedostatak hrane, za druge je to nemogućnost putovanja itd.*

Siromaštvo je:

- ✓ *kada umjesto sportskih terena imamo minska polja,*
- ✓ *kada je 1KM u xepu velika stvar, a djetetu čokolada bogatstvo,*
- ✓ *kada u kino i pozorište idem u drugi grad,*
- ✓ *kada moram da kupujem kopirane i stare knjige,*
- ✓ *kada ne mogu da idem na svaki koncert koji želim,*
- ✓ *kada ne mogu da jedem što hoću. (učesnici iz Broda)*

Navedeni iskazi mogu poslužiti kao ilustracija individualnih shvatanja siromaštva. U ovom slučaju se ne može govoriti o relativnoj bijedi u kontekstu različitih konvencija koje vladaju u različitim zemljama i regionima, jer ovdje raspolazemo samo iskazima ispitanika iz Republike Srpske. Mogu se samo naslutiti razlike u određenju "relativnog siromaštva" između mladih sa prostora Republike Srpske i npr. Švedske.

Prije nego što završimo diskusiju o određenju siromaštva, nakratko ćemo se osvrnuti na posljedice koje siromaštvo ostavlja na mlade. Ovo će nam ujedno poslužiti kao uvod u problematiku kojom ćemo se baviti na narednim stranama. Naime, mladi su pored svih navedenih manifestacija siromaštva, istakli da postoji i "prateća" pojava siromaštva, a to je osjećaj

ponižewa, jer mladi, zdravi i sposobni ljudi su u situaciji da mole za pomoć, rade na radnim mjestima koja ne ispuvavaju osnovne uslove, i to za minimalan honorar. Zbog svega toga "moraju da se zadužuju u trgovinama, kako bi preživjeli". Mladi ističu da je ovo posljedica "loše politike i postojanja korupcije".²⁴

²⁴Na listi zemača rangiranih po stepenu korupcije, BiH je pala sa 70. na 82. mjesto. (Novi Reporter, br. 106, od 2.03.2005)

SIROMAŠTVO U OBRAZOVANJU

Pravo na obrazovanje je osnovno ljudsko pravo koje daje siromašnoj djeci i odraslima mogućnost da se uzdignu iznad siromaštva.²⁵ Pored društvenih funkcija obrazovanja (ekonomski razvoj, socijalizacija i integracija), ono je i instrument ostvarivanja ličnih ciljeva i društvene promocije na individualnom nivou.²⁶ Mada postoji očekivanje da se kroz obrazovanje smanji nejednakost među ljudima, analize pokazuju da je to očekivanje samo djelimično opravdano.²⁷ Dometi obrazovanja i u sferi ekonomskog razvoja i kao faktora smanjenja razlike među pojedinim društvenim slojevima i grupama su ograničeni. U ostvarivanju društvenih funkcija obrazovanja moraju se uzeti u obzir uticaji socijalnog konteksta u kojem ono funkcioniše. Čini se da je škola prije instrument reprodukcije postojeće društvene strukture, nego sredstvo ukidanja socijalne nejednakosti.²⁸

Mladi danas pokušavaju steći što bolje obrazovanje, jer tako imaju veću šansu da nađu zaposlenje. Savremeni uslovi života i tehnološko - komunikacijski napredak traže osposobljene i efikasne stručnjake u gotovo svim oblastima i nivoima rada. Generalno gledajući, karakteristike današnjeg obrazovanja su masovnost²⁹ i produženo trajanje školovanja. Ovo su važni momenti na koje treba posebno obratiti

²⁵ U: Srednjoročna razvojna strategija BiH - PRSP (2004-2007), april 2004.

²⁶ U: Baranović, B. (2002). [ta mladi misle o obrazovanju? U: Ilić, V. i Radin, F. Mladi uoči trećeg milenijuma. Zagreb: Institut za društvena istraživanja i Društveni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.

²⁷ Vidi prethodno.

²⁸ Vidi prethodno.

²⁹ Ovo se ne odnosi samo na osnovno školstvo, nego i na srednje škole, a u znatnom stepenu i na upis u više i visoke škole.

pažvu. Ako posmatramo obrazovawe u tom kontekstu onda bi obrazovni sistem morao biti kvalitetniji i efikasniji i kao produkt imati "gotovog" stručwaka koji se lako može uklopiti u proces rada.

Kada se govori o položaju našeg obrazovawa, moglo bi se reći da je taj položaj posqedica, prije svega, materijalnog siromaštva i nedostatka finansijskih sredstava koja su neophodna za normalno funkcionisawe ovog sektora. Međutim, na kvalitet obrazovawa ne utiču samo nedovoqna finansijska sredstava, već i drugi činioci.

S jedne strane, došlo je do promjene vrijednosnog sistema mladih i wihovih očekiwawa od budućeg zanimawa, što se odražava i na sam odnos prema školi. U istražiwawu o položaju mladih "Mladi Republike Srpske na početku 21. vijeka"³⁰ navodi se da su mladi dezorijentisani i zbuweni pred svijetom buduće profesije u koju treba da uđu, te da je opredjeqewe mladih u ovoj sferi nastalo pod snažnim uticajem konfuznih društvenih uslova u kojima je kompas vrijednosti potpuno poremećen.

S druge strane, cjelokupno školstvo i obrazovni sistem u našoj sredini karakterišu neodgovarajući programi, rigidnost i konzervativnost, te nespремnost za stvarne promjene. Dvije trećine mladih iz Republike Srpske navodi da u školi koju pohađaju (ili su je pohađali) ima viška predmeta i da su nastavni programi preopširni.³¹

Ovdje svakako treba navesti i problem odnosa učenika i nastavnika koji se još uvijek u određenoj mjeri zasniva na starim i

³⁰ Savi}, J. (2003). Profesionalni `ivot. U: Savi}, J. i ostali. Mladi Repblike Srpske (BiH) na po~etku 21. vijeka. Bawa Luka: Filozofski fakultet i NVO Zdravo da ste.

³¹Vidi prethodno.

prevaziđenim metodama komunikacije. Na žalost, oko 21% učenika osnovnih i srednjih škola u Republici Srpskoj ističe da u našim školama još uvijek postoji fizičko kažnjavanje.³² Osim toga, 85 procenata učenika ističe da su u školama prisutni loši odnosi između učenika i nastavnika.

Sve ovo ukazuje da je potrebna suštinska reforma škole, koja će uključiti promjenu programa, metoda rada, ali i odnosa u školi. U prilog ovome govori i novi trend u obrazovanju u svijetu - "cjeloživotno učenje", koncept koji prolongira obrazovanje na cijeli život pojedinca i koji širi obrazovanje i na ne-obrazovne institucije.³³

Oblici ispoqavawa siromaštva u obrazovanju prema mišqewu mladih

U ovom istaživanju mladi su istakli veliki broj različitih oblika ispoqavawa siromaštva u oblasti obrazovanja. Radi preglednosti i boljeg razumijevawa, odgovori su svrstani u određene kategorije prema problemima na koje se odnose. Te kategorije su: (a) loši uslovi rada, (b) problem kvaliteta nastave, (v) "skupo" školovawe, (g) problem obrazovnog kadra, (d) nedostatak rada sa posebnim grupama i (đ) nepovoqni psiho-socijalni činioci motivacije za učenje.

a) Loši uslovi za rad:

³² Grupa autora. Djeca o sebi. Bawa Luka: SCF Norway & NVO Zdravo da ste. U {tampi.

³³ Baranovi}, B. (2002). [ta mladi misle o obrazovanju? U: Ili{in, V. i Radin, F. Mladi uo~i tre}eg milenijuma. Zagreb: Institut za dru{tvena istra`ivawa i Dru{tveni zavod za za{titu obiteqi, materinstva i mlade`i.

- loši uslovi života u đaćkim i studentskim domovima,
- neuslovni objekti (škole) za rad,
- nepostojawe fiskulturnih dvorana, sala, laboratorija,
- nedovoqna opremqenost kabineta i laboratorija,
- problem prevoza do škole,
- nedovoqan broj predškolskih ustanova,
- nedovoqan broj školskih ustanova,
- u školama nema dovoqno materijala za rad.

b) Problem kvaliteta nastave:

- zastarjele metode rada,
- preopširni programi,
- neinformisanost o mogućnostima vezanim za izbor daqeg školovawa,
- neinformisanost o načinu školovawa i uslovima tokom školovawa (studirawa),
- nedostatak praktične nastave,
- nedovoqan broj vannastavnih aktivnosti,
- nedovoqan broj usmjerewa u sredwim školama,
- neprovođewe Bolowske deklaracije.

v) “Skupo” školovawe:

- visoke cijene školarina u sredwim školama i na fakultetima,
- mali broj dodijeqenih stipendija,
- veliki finansijski izdaci prilikom studirawa,
- skupa literatura,
- nemogućnost odlaska na stručne ekskurzije,
- nemogućnost doškolovavawa i specijalizacije u inostranstvu,

g) Problem obrazovnog kadra:

- mito i korupcija u školi i na fakultetima,

- pritisak nekih profesora da se moraju kupovati njihove skupe knjige,
- nedovoljna motivacija i nezainteresovanost nastavnika i profesora za rad,
- poremećeni odnosi između učenika i nastavnika,
- loš kvalitet stečenog znanja zbog nestručnosti obrazovnog kadra,
- nedostatak stručnog kadra,
- nedovoljna kontrola rada nastavnika,
- male plate prosvjetnih radnika.

d) Neprimjeren rad sa "posebnim" grupama:

- isklučenost Roma iz procesa obrazovanja,
- nedovoljno sredstava i stručnih kadrova za edukaciju mentalno nerazvijenih lica,
- nedovoljna zainteresovanost za prepoznavanje i razvoj talentovanih.

đ) Nepovoljni psiho-socijalni činioci motivacije za učenje:

- nemotivisanost za nastavak školovanja zbog nemogućnosti zapošljavanja u struci,
- pritisak roditelja da se biraju zanimanja u kojima se može dobro zaraditi,
- pritisak roditelja da se izabere određeno zanimanje kako bi oni (roditelji) ispunili svoje neostvarene ambicije,
- slaba motivacija za učenje (apatija),
- porodični problemi koji u velikoj mjeri utiču na uspjeh učenika u školi,
- nepoštovanje stavova i mišljenja učenika i studenata od strane nastavnika i profesora.

Iz gore navedenih oblika ispostavlja se siromaštva primjetno je da je problem siromaštva u obrazovanju kompleksan i da, po

procjeni mladih, zahvata sve aspekte obrazovnog sistema.

Loši uslovi za rad: I pored velikog broja donacija stranih organizacija i sanacija školskih zgrada čini se da se nastava još uvijek izvodi u neadekvatnim objektima. Na osnovu dobijenih podataka evidentno je da postoji potreba i za većim brojem obrazovnih ustanova, prije svega, predškolskih (samo 6% djece je uključeno u predškolske ustanove, dok u selima i ne postoje ovakvi objekti³⁴), ali i škola. Treba naglasiti da mladi kao problem ističu i nedostatak vannastavnih aktivnosti. Ovaj problem evidentiran je i u Izvještaju nevladinih organizacija o statusu prava djeteta u BiH³⁵ gdje se navodi da je problem nedostatka vannastavnih aktivnosti direktno povezan sa nedostatkom prostora u školama, jer se nastava izvodi u dvije ili tri smjene i nema vremena i prostora za neke dodatne aktivnosti. Međutim, ovo nije jedini razlog. Vjerovatno bi se bojom organizacijom i rasporedom "vlastitih (nastavničkih) snaga" u školi mogao prevazići ovaj problem vannastavnih aktivnosti.

³⁴ Grupa autora (2004). Izvještaj nevladinih organizacija o statusu prava djece u BiH. Sarajevo: NVO Naša djeca (Sarajevo) i NVO Zdravo da ste (Bava Luka).

³⁵ Vidi prethodno.

- ✓ *Smrzavamo se i hladno nam je kao u Sibiru. Nažalost ovo je rečenica koja se iz godine u godinu ponavlja, a mi ipak opstajemo. Čelni ljudi samo obećavaju, a ništa ne poduzimaju. Ovo je ipak 21. vijek, a mi se borimo za grijawe i osnovne životne uslove. Pa, ima li to smisla?! (učesnici o uslovima u studentskim i đačkim domovima-Gradiška)*
- ✓ *U selu Zborište djeca idu u školu u kontejner (SFOR-ova konstrukcija), a kvalitet nastave je izuetno loš, jer nastavnici tu dolaze samo iz nužde i nisu zainteresovani za rad. (učesnik iz Broda)*
- ✓ *Na području opštine nema adekvatnih predškolskih ustanova, postoji jedan vrtić u kojem rade nestručna lica. (učesnik iz Broda)*
- ✓ *Ne postoji dovoljan broj sportskih sala za mlade koji svoje slobodno vrijeme provode u kafićima, a neki se i drogiraju. (učesnik iz Bawa Luke)*

Problem kvaliteta nastave: Mladi su posebno istakli kao problem zastarjele metode rada i nemogućnost da se obrazuju u skladu sa evropskim i svjetskim standardima. Naglasili su nedostatak praktične nastave koja je posebno važna, jer savremeni uslovi rada nameću potrebu za kvalifikovanim i obučenim kadrom. Dage, istakli su problem nedostatka informacija o mogućnostima nastavka školovawa, kao i o mogućnostima izbora odgovarajuće profesije. Treba naglasiti da prema Konvenciji o dječijim pravima, čiji je potpisnik i BiH, djeca imaju pravo da raspoložu obrazovnim i stručnim

informacijama i uslugama profesionalane orijentacije.³⁶

- ✓ *Nedostatak prakse, dobiješ 1 gram prakse – 1 tonu teorije. (učesnik iz Broda)*
- ✓ *Učio sam apstrakciju u školi, četiri godine sam studirao, a nemam pojma. (učesnik iz Bawa Luke)*

“Skupo” školovawe: Prema mišqewu mladih, školovawe zahtijeva velika finansijska izdvajawa iz već ionako malog kućnog buxeta. Literatura je skupa, visoke su cijene školarina u visokom obrazowawu (u odnosu na standard studenata i wihovih roditeqa), moraju se plaćati troškovi školarina u osnovnim i sredwim školama.³⁷ Osim toga, veoma malo je stipendija koje se dodjequju učenicima i studentima.

- ✓ *Kad nemaš uslova za nastavak školowawa, a neki ni za početak školowawa. (učesnik iz Broda)*
- ✓ *Unazad pet godina postojale su stipendije, ali one nisu bile ni simbolične, a kamoli dovoqne – dva puta po 80 KM za pet godina. (učesnik iz Broda)*

Problem obrazovnog kadra: Mladi posebno naglašavaju postojawe mita i korupcije među nastavnicima i profesorima. Kao problem se ističe i loša komunikacija između učenika i

³⁶ Grupa autora (2004). Izvje{taj nevladinih organizacija o stawu prava djece u BiH. Sarajevo: NVO Na{a djeca (Sarajevo) i NVO Zdravo da ste (Bawa Luka).

³⁷ Prema va`e}im propisima u Republici Srpskoj osnovno i sredwe obrazowawe je besplatno. (Grupa autora (2004). Izvje{taj nevladinih organizacija o stawu prava djece u BiH. Sarajevo: NVO Na{a djeca (Sarajevo) i NVO Zdravo da ste (Bawa Luka).

wihovih nastavnika, te nespremnost i nezainteresovanost nastavnika za rad sa učenicima. Osim toga, mladi su istakli da je veliki problem nedostatak adekvatnog i stručnog kadra koji bi im prenio odgovarajuće znawe. Sve ovo ima za posqedicu slab kvalitet znawa koji se stiče u školi. Jedno od rješewa ovog problema, po mladima, jeste veća kontrola rada nastavnika.

- ✓ *Profesori zbog malih plata ubijaju kreativnost kod đaka što dovodi do ogorčenosti. (učesnik iz Bawa Luke)*
- ✓ *Hoće ili neće doći, ubilo ih je ovo stawe. Ne trudi se da učenika nešto nauči jer je nemotivisan za rad. Samo čeka da što prije završi i ode. (učesnik iz Bawa Luke)*
- ✓ *U jednoj seoskoj školi je radila "nastavnica" koja je imala treći stepen stručne spreme, a qudi sa VSS su na birou, i za wih nema mjesta čak ni za rad na pola norme. (učesnik iz Broda)*
- ✓ *Učenik plaća profesoru za ocjenu ili ide na dopunsku nastavu koja se plaća. (učesnik iz Dervente)*

Neprimjeren rad sa "posebnim" grupama:
Mladi su u identifikovawu oblika siromaštva u obrazovawu istakli nedovoqnu zainteresovanost za rad sa talentovanom djecom. Kao problem se nameće i nedostatak kadra i sredstava za obrazovawe i edukaciju djece sa posebnim potrebama. Takođe je evidentna nedovoqna ukqučenost romske djece u obrazovni sistem.³⁸

³⁸ Romska zajednica je najbrojnija mawinska zajednica u Republici Srpskoj. (Grupa autora (2004). Izvje{taj nevladinih organizacija o stawu prava djece u BiH. Sarajevo: NVO Na{a djeca (Sarajevo) i NVO Zdravo da ste (Bawa Luka).

Ona (gotovo) u potpunosti izostaju iz srednjoškolskog i visokoškolskog obrazovanja.³⁹ Više je razloga za ovakvo stanje. Prije svega, zbog materijalnog stanja romska djeca počinju rano da rade. Osim toga, postoji nepovjerenje prema zvaničnim institucijama, uključujući i škole. Kao poseban problem ističe se problem jezika, jer u anketi koja je sprovedena⁴⁰ 86% ispitanih Roma navodi da je njihov materijalni jezik romski, što otežava uključivanje ove djece u proces obrazovanja.

✓ *Ovaj dio stanovništva uglavnom nema mogućnosti da se školuje, a i zanemarena su njihova prava. (o položaju Roma - učesnik iz Dervente)*

Nepovoljni psiho-socijalni činioci motivacije za učenje: Mladi su istakli da se porodični problemi nepovoljno odražavaju na njihovo zalaganje u školi. Na njihovu motivaciju utiče i pritisak roditelja pri izboru zanimanja. U istraživanju "Djeca o sebi"⁴¹ navodi se podatak da je prema procjeni 69.4% učenika osnovnih i srednjih škola, u maloj ili većoj mjeri, prisutno nerazumjevanje od strane roditelja. U istom istraživanju 55.3 procenata mladih smatra da se, u maloj ili većoj mjeri, u porodici ne dobija dovoljno pažnje od strane roditelja, te da su u značajnoj mjeri prisutni sukobi sa roditeljima (navodi 59.3% mladih).

Sa druge strane, mladi su kao problem istakli i nepoštovanje njihovih stavova i mišljenja od strane nastavnika. Iz ovoga se može vidjeti da na motivaciju za učenje sa jedne strane utiče porodica, a sa druge školsko i društveno

³⁹ Vidi prethodno.

⁴⁰ Vidi prethodno.

⁴¹ Grupa autora. Djeca o sebi. Bawa Luka: SCF Norway & NVO Zdravo da ste. U {tampi.

okružewe. Roditeqi svojim postupcima mogu da podstiču zalagawe učenika u nastavi. Roditeqske pohvale, blizak odnos između roditelja i djece, te prijatna i podsticajna porodična atmosfera su značajni činioci motivacije za učenje i zalagawa u školi. Ali i drugarski odnos nastavnika sa učenicima i dobro organizovan nastavni proces, imaju pozitivan uticaj na učeničku motivaciju.⁴²

- ✓ *Jedan dio mladih ima novac, ali ne žele da se školuju, jer nisu zadovoljni sistemom rada.* (učesnik iz Prijedora)
- ✓ *Budi doktor, imaćeš para.* (reflektovawe roditeljskih ambicija - učesnik iz Bawa Luke)
- ✓ *Učenici dožive neuspjehe i razočarewa i izgube voqu za daqim radom i trudom.* (učesnik iz Dervente)
- ✓ *Život na rubu egzistencije manifestuje se kroz probleme u kući koji utiču na loš uspjeh djece u školi, wihovo nezadovoljstvo.* (učesnik iz Broda)

Mladi ističu da nisu motivisani za učenje i nastavak školovawa zbog male mogućnosti zapošlavawa u struci. U prilog ovome govori podatak koji kaže da svaki peti mladi čovjek vjeruje da ima samo 1% šanse da dobije posao koji želi, a wih 30% vjeruje da ima tek 25% šanse da nađe žeqeni posao.⁴³

⁴² Borojevi}, S. i Dimitrijevi}, S. (2004). Kako učenici opa`aju motivaciju za učenje. Naučni simpozijum: Tradicija i savremenost, Bawa Luka.

⁴³ Savi}, J. (2003). Profesionalni život. U: Savi}, J. i ostali. Mladi Repblike Srpske (BiH) na početku 21. vijeka. Bawa Luka: Filozofski fakultet i NVO Zdravo da ste.

Prijedlozi mladih za prevazilažewe siromaštva u obrazovawu

U toku ispitivawa mladi su, osim identifikovawa problema siromaštva u obrazovawu, dali i prijedloge za wihovo prevazilažewe. Ovi prijedlozi su, prema problemu na koji se odnose, grupisani u određene kategorije.

a) Prijedlozi za prevazilažewe loših uslova za rad:

- pristup internetu,
- potpuno opremawe kabineta i laboratorija,
- opremawe fiskulturnih dvorana,
- opremawe biblioteka.

b) Prijedlozi za prevazilažewe nedostatka kvaliteta nastave:

- novi nastavni plan i program,
- uvođewe prakse za studente,
- usvajawe i doslijedna primjena Bolowske deklaracije,
- veća efikasnost inspekcija i kontrola nastavnog osobqa,
- više smjerova u sredwim školama,
- omogućavawe izvođewa vannastavnih aktivnosti,
- omogućavawe neformalog obrazovawa, te izrada standarda za ovaj vid obrazovawa,
- mawa odjeqewa.

v) Prijedlozi za prevazilažewe nedostatka finansijskih sredstava:

- omogućavawe i siromašnim učenicima mogućnost obrazovawa kroz razne povlastice,

- izdvajawe više sredstava za stipendirawe učenika i studenata.

g) Prijedlozi za prevazilažewe problema obrazovnog kadra:

- povećawe plata profesorima,
- zapošqavawem stručnih osoba na odgovarajuća mjesta,
- stučno usavršavawe obrazovnog kadra,
- veće angažovawe pedagoga i psihologa na rješavawu problema i wihovo zapošqavawe u školama gdje nema ovog kadra,
- iskorjewivawe mita i korupcije.

d) Prijedlozi za prevazilažewe neprimjerenog rada za "posebnim" grupama:

- stimulacija talenata,
- ukqučivawe Roma u proces obrazovawa,
- obezbjeđivawe pristupa invalidnim licima u obrazovne ustanove.

đ) Prijedlozi za prevazilažewe nepovoqnih psiho-socijalnih činilaca za motivaciju za učewe:

- probuditi svijest kod đaka, studenata i profesora o potrebi za stvarnim promjenama,
- edukacija roditelja radi smawewa pritiska na wihovu djecu u izboru zanimawa,
- povećavawe motivacije učenika za daqe školovawe,
- informisawe učenika o mogućnostima daqeg školovawa,
- nedostatak discipline učenika riješiti kroz saradwu učenika, roditelja i psihologa,

- obezbjeđivawe radnih mjesta.⁴⁴

Na osnovu predloženih načina prevazilažewa postojećih problema u obrazovawu može se uočiti da je osnovni problem nedostatak materijalnih sredstava. Ova sredstva su neophodna kako bi se poboqšali uslovi rada, obezbijedilo potpuno opremawe kabineta i laboratorija, opremile fiskulturne sale, biblioteke, omogućio pristup internetu u školama, te popravio standard obrazovnog kadra. Kako je školovawe skupo za mnoge učenike, mladi predlažu da se omoguće različite povlastice za učenike i studente, te da se više sredstava izdvaja za stipendirawe.

Problem kvaliteta nastave mogao bi se riješiti doslijednim sprovođewem Bolowske deklaracije, te prilagođavawem školskih planova i programa savremenim trendovima u obrazovawu. Način za prevazilažewe problema kvaliteta nastave jeste i stalno usavršavawe obrazovnog kadra, ali i stalna kontrola wihovog rada od strane nadležnih inspekcija.

Kao problem mladi su identifikovali i nedovoqno rada sa "posebnim" grupama, te istakli veliki broj činilaca koji nepovoqno utiču na zalagawe učenika u školi. Za rješavawe ovih problema mladi izlaz vide, prije svega, u formirawu timova profesionalaca (psiholog, pedagog, nastavnik) koji bi radili na prevazilažewu brojnih učeničkih problema, ali i na prevenciji. Članovi ovog tima bi, u zavisnosti od svoje osposobqenosti, radili na:

- razvoju i jačawu motivacije za učewe,
- adaptaciji djece sa posebnim potrebama,
- afirmaciji kreativnosti učenika,
- problemu nediscipline i nasiqa u školi,

⁴⁴ Ako bi se više obrazovanih osoba zaposlilo na radna mjesta za koja su se {kolovali, pove}ala bi se motivacija za učewe i daqe usavr{avawe.

- poboljšanje komunikacija učenik - roditelj - nastavnik,
- problemu porodičnog nasilja,
- na podršci u profesionalnom usmjeravanju i razvoju učenika,
- na prevenciji bolesti ovisnosti, itd.

SIROMAŠTVO U ZDRAVSTVU

Svjetska zdravstvena organizacija definiše zdravlje kao "stav potpuno fizičkog, psihičkog i socijalnog blagostanja, a ne samo odsustvo bolesti i iznemoglosti".⁴⁵ Neki od glavnih faktora koji utiču na zdravlje ljudi su: uslovi i način života, kvalitet okoline, biološki faktor (starost, pol, nasljeđe).⁴⁶ Osim ovih, potrebno je istaći i faktore koji su značajni za očuvanje zdravlja i njegov kvalitet, a o kojima se u našoj sredini nedovoljno govori. To su sljedeći faktori:

- politika u oblasti stanovanja (prostorno planiranje stambenih namjena, mjere kvaliteta zemljišta, vode i vazduha u namjenama, određivanje najviše dozvoljene kvadrature stambene površine po članu domaćinstva, podizanje nivoa svijesti o zaštiti čovjekove sredine),
- politika u oblasti poljoprivrede (kontrola kvaliteta poljoprivrednog zemljišta, sjemena, đubriva, te finalnog proizvoda, proizvodnja zdrave hrane, edukacija poljoprivrednika o najnovijim dostignućima iz oblasti ratarstva, stočarstva, te primjena svjetskih standarda u proizvodnji,

⁴⁵ Srednoročna razvojna strategija BiH – PRSP (2004-2007), april 2004.

⁴⁶ Vidi prethodno.

efikasna kontrola kvaliteta uvoza i izvoza),

- uslovi rada i zapošćavawa (kontrola uslova rada, kvalitet osvjetćewa, vazduha, kvalitet opreme za rad, kvalitet zaštitne opreme),
- kvalitet vode i sanitarnih usluga (kontrola kvaliteta vodosnabdjevawa, zaštita kvaliteta vode, kontrola kanalizacionih sistema),
- kvalitet transporta (kontrola bezbjednosti na cestama, kontrola negativnih efekata transporta na okolinu),
- politika u oblasti socijalne zaštite (obezbjeđivawe socijalne zaštite za sva lica kojima je potrebna, efikasan sistem pružawa socijalne pomoći, kontrola rada ustanova zaduženih za pružawe pomoći itd.).

Na osnovu istaknutog se vidi da je neophodna saradwa razlićitih sektora u ciq poboćšawa zdravća i zdravstvenog standarda qudi.

Što se tiće zdravstvenog stawa stanovništva u BiH, ono se u periodu poslije rata stalno pogoršawa.⁴⁷ Razlozi su mnogobrojni. Naime, loša cjelokupna socio-ekonomska situacija rezultira smawewem kvaliteta života. To se oćituje upotrebom nedovoqno kvalitetne hrane i vode, nedostatkom fizićke aktivnosti, porastom upotrebe cigareta, alkohola, narkotika. Brojna su oboćewa za ćiju ekspanziju su upravo odgovorni loši životni uslovi u BiH.

Porast broja mentalnih poremećaja i oboćewa, posebno kod najugroženijih kategorija stanovništva kao što su rasećena lica, starije osobe, demobilisani borci, direktna je

⁴⁷Vidi prethodno.

posljedica rata.⁴⁸ Smatra se da su briga i podrška očuvanju mentalnog zdravlja mladih potpuno marginalizovani i da mladima u toku odrastanja nedostaje podrška u obliku adekvatnih savjetovaništa.⁴⁹

Jedna od bolesti koja se direktno može povezati sa lošim socio-ekonomskim standardom stanovništva je tuberkuloza. Danas, u BiH, ona je u porastu.⁵⁰

Kao zemlja u tranziciji BiH se suočava sa porastom broja inficiranih HIV-virusom i drugim spolno prenosivim bolestima. Ovdje posebno treba naglasiti još uvijek nedovoljno edukovanu omladinu o seksualnom i reproduktivnom zdravlju, zaštiti od neželjene trudnoće i upotrebi kontracepcije.

Kao poseban problem ističe se porast upotrebe narkotika, posebno u mlađoj populaciji. Najfrekventnija je upotreba marihuane, zatim heroina i kokaina. Veoma je raširena upotreba sintetičkih droga npr. ekstazija.

Takođe je evidentna upotreba alkohola među mladima. Navodi se da oko 41% mladih povremeno pije, dok se za oko 21% može reći da često konzumiraju alkohol (od jednom mjesečno do svakodnevno).⁵¹ Broj pušača je takođe veliki. Gotovo polovina muške populacije iznad 17 godina puši, dok je žena pušača oko 22%.⁵²

⁴⁸ Ekonomski institut Sarajevo (2002). Izvještaj o humanom razvoju, Bosna i Hercegovina. UNDP.

⁴⁹ UNDP (2000). Izvještaj o humanom razvoju, Mladi, Bosna i Hercegovina 2000.

⁵⁰ Srednoročna razvojna strategija BiH – PRSP (2004-2007), april 2004.

⁵¹ Savić, J. (2003). Slobodno vrijeme. U: Savić, J. i ostali. Mladi Republike Srpske (BiH) na početku 21. vijeka. Baza Luka: Filozofski fakultet i NVO Zdravo da ste.

⁵² Srednoročna razvojna strategija BiH – PRSP (2004-2007), april 2004.

Na kraju treba istaći da u BiH nije riješen problem zaštite okoline, postoje "divlje" deponije smeća, nedovoljna je zaštita voda i osiguravanje izvora pitke vode, ne postoji sistem za reciklažu otpada, itd. Osim toga, ne postoji registar zagađivača, nisu poznate vrste i količine opasnog otpada. Još uvijek postoji i problem uvoza i distribucije lijekova koji nisu upotrebljivi (istekao rok trajanja, neadekvatno pakiranje i slično).⁵³

Oblici ispoqavawa siromaštva u zdravstvu prema mišqewu mladih

U ovom istaživawu mladi su istakli veliki broj različitih oblika ispoqavawa siromaštva u oblasti zdravstva. Nakon sistematizacije ovi oblici su razvrstani u sqedeće kategorije: (a) nedovoljan kvalitet zdravstvenih usluga, (b) problem kvaliteta kadra, (v) problem socijalne i zdravstvene zaštite.

a) Nedovoljan kvalitet zdravstvenih usluga:

- zastarjela oprema,
- nedostatak praćewa savremenih načina lijećewa,
- rigidnost administracije,
- nedostatak specijalizovanih ustanova za određenu grupu bolesnika,
- veliki broj privatnih ordinacija gdje je sve podređeno ličnoj koristi,
- nedostatak zdravstvenih ustanova, bolnica i mjesnih ambulanti,
- nedostatak sredstava za rad,
- nedovoljno informisawe pacijenta o wegovom stawu,

⁵³Ekonomski institut Sarajevo (2002). Izvještaj o humanom razvoju, Bosna i Hercegovina. UNDP.

- nedostatak istraživanja u medicini.

b) Problem kvaliteta kadra:

- mito i korupcija,
- neadekvatan geksarski kadar,
- nedostatak motivacije medicinskih radnika zbog malih plata i nepostojawa društvenog priznawa,
- nepoštovawe zakona - izvođewe abortusa malogetnicama bez roditeqskog odobrewa,
- loša komunikacija između geksara i pacijenata,
- malobrojan stručni kadar,
- falsifikovawe liječničkih diploma,
- upisivawe Medicinskog fakulteta iz pogrešnih razloga,
- kupovawe ispita na Medicinskom fakultetu,
- nepostojawe fondova za finansirawe usavršavawa medicinskih radnika.

v) Problem socijalne i zdravstvene zaštite:

- problem zdravstvene zaštite (zdravstveno osigurawe, visoke cijene lijekova i zdravstvenih usluga u državnom sektoru),
- bez obzira na zdravstveno osigurawe studenata i đaka, participacija za zdravstvene usluge je visoka,
- nepostojawe ambulanti u studentskim domovima,
- nedovoqna preventivna zaštita,
- nedovoqna briga o socijalno-ugroženim slučajevima,
- neodgovornost Ministarstva zdravqa prema određenim kategorijama (penzioneri, invalidi, osobe sa posebnim potrebama),
- nezainteresovanost lokalne vlasti za rješavawe problema u zdravstvu.

Iz oblika ispoqavawa siromaštva koje su naveli mladi može se uočiti da oni ovaj problem u zdravstvu vide kao mnogostruk i složen.

Nedostatak kvaliteta zdravstvene usluge: I pored toga što je određen broj zdravstvenih ustanova saniran i stavqen u funkciju, čini se da je i daqe wihov broj nedovoqan. Ovaj problem se očituje, kako u nedostatku bolnica gdje bi se korisnici mogli hospitalizovati (posebno bolnica specijalizovanih za određene bolesti), tako i mjesnih ambulanti (posebno u seoskim sredinama) gdje bi se mogla provesti osnovna zdravstvena zaštita. Osim toga, u postojećim objektima problem predstavqa i nedostatak sredstava za rad, kao i zastarjela oprema. Prepreka za efikasnu i kvalitetnu zdravstvenu uslugu je i rigidna administracija, ali i odnos qekara prema pacijentima. Naime, korisnici qekarskih usluga se ne mogu podrobnije informisati o svom zdravstvenom stawu, niti dobiti odgovore na svoja pitawa. U trenutku kada je zdravstvo u kolapsu, otvaraju se privatne ordinacije u kojima je, prema mišqewu mladih, sve podređeno ličnoj koristi onih koji tu rade, dok se ne vodi računa o pacijentima i kvalitetu usluga koje se nude.

- ✓ *Nema zdravstvenih ustanova, prije svega bolnica, ali i mjesnih ambulanti - najbliža bolnica i porodilište udaqeni su 70 km - za sat i po vremena na putu do bolnice čovjek može tri puta umrijeti. (učesnik iz Broda)*
- ✓ *Ne postoje odgovarajući prilazi za invalide u Domete zdravqa i druge institucije. (učesnik iz Broda)*
- ✓ *Grade se veliki i moderni skupi objekti u gradu, otvaraju razni kafići i ugostiteqski objekti, a da niko ne bi uložio pare u bolnice i osavremewavawe*

Problem kvaliteta kadra: Mladi su ovdje istakli problem mita i korupcije u zdravstvu, te nemogućnost dobrog i efikasnog liječenja zbog nemotivisanosti medicinskog osoblja za rad i loše komunikacije između lekara i pacijenata. Osim toga, kao evidentan problem nameće se nepoštovanje zakona od strane lekara. Kao primjer mladi ističu izvođenje abortusa maloletnim djevojkama bez roditeljskog odobrenja. Istaknuti su i problemi samog kvaliteta obrazovanja zdravstvenih radnika, jer se upis na Medicinski fakultet (po mišljenju mladih) vrši iz pogrešnih razloga, za vrijeme studija se "kupuju" ispiti, a postoje i slučajevi falsifikovanja liječničkih diploma.

- ✓ *Kod nas je radila jedna gospođa koja se godinama predstavljala kao lekar, a ustvari je bila tekstilni tehničar. (učesnik iz Dervente)*
- ✓ *Sve liječi topla supica, čajčić i andolčić. Draga baka zna najbolje jer su lekari skupi. (učesnik iz Broda)*
- ✓ *Događa se da se zapošljavaju "požešnije mlade medicinske sestre", a da se otpuštaju dugogodišnji iskusni radnici. (učesnik iz Broda)*
- ✓ *Isti su nam buxeti, a u FBiH zdravstveni radnici imaju veće plate. (učesnik iz Bawa Luke)*
- ✓ *Studenti upisuju Medicinski fakultet iz nehumanih razloga - ne da pomognu nego da zarade mnogo novca. (učesnik iz Bawa Luke)*
- ✓ *Niko se ne sjeća Hipokratove zakletve i nije bitan čovjek već njegov novac. (učesnik iz Bawa Luke)*

Problem zdravstvene i socijalne zaštite:
Mladi su u indentifikovawu oblika siromaštva u zdravstvu istakli problem slabe preventivne zaštite, te nepostojawe savjetovališta za različite probleme. Ovakva savjetovališta, ako i postoje, ne rade efikasno. Osim toga, problemi postoje u cjelokupnom zdravstvenom sistemu: od problema sa regulisawem zdravstvenog osigurawa, nedovoqne i neadekvatne usluge u državnom zdravstvenom sektoru zbog čega se pacijenti moraju liječiti u privatnim ustanovama (što iziskuje znatna materijalna sredstva i troškove koje ne pokriva zdravstveno osigurawe), visoke cijene lijekova, itd. Smatra se da u BiH još uvijek oko 26% građana nema regulisano osnovno zdravstveno osigurawe.⁵⁴

Osim toga, mladi ističu da problem predstavlja i nedovoqna zdravstvena zaštita đaka i studenata, te nemogućnost da posjete qekara ako se nalaze na školowawu van mjesta stalnog prebivališta. Ovaj problem se posebno intenzivirao reformom jednog dijela zdravstva i uvođewem tzv. porodične medicine.⁵⁵

- ✓ *Ko ima para nek živi, ko nema neka umre.*
(učesnik iz Broda)
- ✓ *Svaki lijek mora da se plaća uprkos izdvajawima za zdravstvenu zaštitu.*
(učesnik iz Broda)
- ✓ *Mnogi qudi baš zato što nemaju zdravstveno osigurawe se ne mogu liječiti iako im je to neophodno.* (učesnik iz Gradiške)

⁵⁴ Sredworowna razvojna strategija BiH – PRSP (2004-2007), april 2004.

⁵⁵ Stevanovi}, @. Uskoro ambulanta za studente. Nezavisne novine, 09.10.2004.

✓ *U studentskom domu nema studentske ambulante i student u slučaju bolesti nema kome da se obrati. (učesnik iz Bawa Luke)*

Prijedlozi mladih za prevazilažewe siromaštva u oblasti zdravstva

Osim identifikovawa oblika ispoqavawa siromaštva u oblasti zdravstva, tj. problema u zdravstvu koji su posqedica siromaštva i/ili koji siromaštvo produbquju, a naročito se reflektuju na mlade, mladi su ponudili i određene načine za wihovo prevazilažewe. Ti prijedlozi se mogu, uslovno, razvrstati u tri kategorije.

a) Prijedlozi za rješavawe problema kvaliteta zdravstvenih usluga:

- reforma zdravstva po ugledu na zdravstvo u zapadnim zemqama Evrope,
- nabavka kvalitetnije opreme za liječewe,
- izdvajawe više sredstava za poboqšawe higijenskih uslova rada u bolnicama i domovima zdravqa,
- organizovawe volonterskog rada kao vida pomoći u zdravstvenim ustanovama (od krečewa, održavawa sanitarija, do pomoći oko pacijenata),
- izgradwa komuna i drugih ustanova za liječewe bolesti ovisnosti,
- fomirawe većeg broja ambulanti, patronažnih službi, stručnih savjetovališta koje posebno nedostaju u mawim mjestima i selima,
- veća dostupnost informacija o zdravstvenim pitawima.

b) Prijedlozi za rješavanje problema stručnog kadra:

- zakonska kontrola odgovornosti medicinskog osoblja kroz formiranje stručnih komisija koje bi kontrolisale njihov rad,
- uvođenje interne kontrole od strane Ministarstva zdravstva i strogo kažnjavanje uzimajući u obzir,
- osnivanje fondova za stipendiranje studenata medicine,
- rješavanje stambenog pitanja medicinskih radnika kroz povoljne kredite,
- povećanje i redovna isplata ličnih primanja,
- više novca iz budžeta uložiti u zdravstvo i tako motivirati zdravstvene radnike,
- veći broj stručnih seminara za medicinske radnike,
- bolji pristup medicinskog osoblja pacijentima.

v) Prijedlozi za rješavanje problema socijalne i zdravstvene zaštite:

- omogućiti zdravstvenu zaštitu mladima koji se školuju kroz osnivanje fondova za osiguravanje života i studenata,
- kontrola finansijskog poslovanja zdravstvenih ustanova i institucija,
- smanjenje cijena zdravstvenih usluga,
- smanjenje cijena lijekova,
- veći broj lijekova staviti na listu osnovnih lijekova (besplatni lijekovi),
- zabrana uvoza lijekova kojima je istekao rok trajanja,
- edukacija građana o preventivnim mjerama protiv raznih bolesti,
- izrade godišnjih programa prevencije,
- organizovanje sekcija prve pomoći u školama,

- veće pružawe pomoći mentalno oboqelim osobama i osobama sa posebnim potrebama,
- obavezan volonterski rad qekara kako bi se mogli liječiti i pacijenti koji nemaju novca,
- boqa saradwa lokalne vlasti sa zdravstvenim ustanovama.

Evidentno je da ne postoji dovoqan broj zdravstvenih ustanova, a da postojeće ustanove ne zadovoljavaju potrebe građana. Neophodno je poboqšati uslove u već postojećim objektima, ali i raditi na otvarawu novih, prije svega u seoskim područjima. Osim toga, treba formirati veći broj patronažnih službi. Mladi naglašavaju da je neophodno i formirawe većeg broja savjetovališta, posebno u mawim mjestima. Ističe se i potreba za organizovawem i formirawem komuna za liječewe bolesti ovisnosti, kao i drugih rehabilitacionih centara, te većeg broja bolnica specijaliziranih za određene bolesti. Mladi misle da bi se jedan dio problema mogao riješiti i volonterskim radom građana koji bi pomagali osobqu u zdravstvenim ustanovama u određenim poslovima (krečewe, održavawe sanitarija, pomoć oko wege bolesnika).

Problem kvaliteta kadra mogao bi se riješiti prije svega kontrolom rada zdravstvenih radnika, formirawem različitih komisija koje bi pratile wihov rad, te pooštrowawem zakonskih mjera za primawe mita. Po mišqewu mladih, kvalitet rada mogao bi se popraviti i stimulacijom studenata medicine kroz razne stipendije, zatim zdravstvenog osobqa kroz rješavawe wihovih egzistencijalnih problema (veće plate, rješewe stambenog problema). Osim toga, potrebno je poboqšati komunikaciju između pacijenata i osobqa, naročito qekara, u zdravstvenim ustanovama.

Problem socijalne i zdravstvene zaštite može se posmatrati iz dva ugla. Prije svega, potrebno je uspostaviti efikasnu kontrolu nad protokom finansijskih sredstava, efikasnije regulisati zdravstvene usluge i omogućiti svim ljudima (besplatan) paket osnovne zdravstvene zaštite, te smanjiti cijene medikamenata i povećati broj lijekova koji su besplatni. Osim toga, mladi smatraju da je neophodno uvesti volonterski rad ljekara kako bi se omogućilo da osobe koje nemaju zdravstveno osiguranje i novac dobiju odgovarajuću zdravstvenu zaštitu i ljekarsku uslugu. Sa druge strane, potrebno je poboljšati i sistem prevencije kroz izradu programa za prevenciju i promociju zdravlja.

Postoji mogućnost da Japanska vlada donira medicinsku opremu (rendgen, ultrazvuk) u vrijednosti od 800 000 KM, ali uslovljavaju da prostorije Doma zdravlja moraju zadovoljiti određene kriterije (vlažnost vazduha, napon elektro mreže). Zbog toga je neophodno izvršiti adaptaciju određenog dijela DZ koji su predstavnici Japanske ambasade i ministar zdravlja već odabrali ali, s obzirom da je zimski period i da građevinski radovi čije troškove treba da snosi opština nisu ni započeti, ova donacija bi mogla biti izgubljena, jer je krajnji rok za adaptaciju prostora mart 2005. (učesnik iz Broda)

SIROMAŠTVO I DRUŠTVENI, KULTURNI I POLITIČKI ŽIVOT MLADIH

Iako se u našem društvu stalno naglašava da su "mladi snaga društva", da "na mladima svijet ostaje", da su "mladi najvrednije što svako društvo ima", to je samo deklarativno rečeno. Naime, Milosavčević⁵⁶ naglašava da mladi, ne samo u BiH, nego i u većini država imaju podređen status u odnosu na odrasle. U prilog ovome govore brojne činjenice. Tako, (a) u većini država mala je ili nikakva zastupljenosti mladih u parlamentima i organima vlasti, (b) najveći broj ljudi na biroima za zapošljavanje su mladi, (v) suštinski problemi, kao što je mala

⁵⁶ Podaci koji slijede preuzeti su iz: Milosavčević, B. (2003). Sadašnost mladih i načini za neno poboljšanje. U: Savi, J. i ostali. Mladi Republike Srpske (BiH) na početku 21. vijeka. Bawa Luka: Filozofski fakultet i NVO Zdravo da ste.

šansa za nalažewe posla u skladu sa kompetencijama, se prikrivaju brojem mladih u obrazovawu ili brojem mladih u sportu, (g) na odnos prema mladima ukazuju i socijalne stereotipije kao što su: "mladi su nezreli", "mladi treba da čekaju svoj red", "mladi su nestabilni, impulsivni", (d) produženo školovawe i sve kasnije zapošqavawe produžavaju vrijeme ovisnosti od odraslih, (đ) uprkos tome što mladost nosi spontanost, kreativnost, slobodu, postoji tendencija da se utiče na mlade da prihvate stil života u kojem je osnovna motivacija sticawe materijalnog bogatstva, kupovina radi kupovine, te shvatawe da se sve može kupiti.⁵⁷

Mladi u Republici Srpskoj i BiH u cjelini odrastaju u poslijeratnom periodu koji karakteriše socijalana, ekonomska i politička nestabilnost. Osim toga, BiH se nalazi u periodu tranzicije koja sa sobom nosi duboke ekonomske, ali i socijalne transformacije. Pod uticajem ovih transformacija najviše trpe mladi. Međutim, mora se naglasiti da su u zemqama tranzicije upravo mladi otvoreni za promjene, da podržavaju demokratske procese i tržišnu ekonomiju.⁵⁸ Oni žele da učestvuju u političkom životu, ali su kritični prema demokratskim institucijama od kojih očekuju mnogo više. Mladi pridaju sve veći značaj obrazovawu, ali sve rjeđe završavaju više stupweve školovawa. Porodicu sve više vrednuju, ali se sve mawe opredjequju za formirawe

⁵⁷ Milosavqevi}, B. (1987). Psiholo{ki korelati alijenacije i neki vidovi pona{awa. Zadar: Radovi Filozofskog fakulteata, 26, 151-160.

⁵⁸ Ili{in, V. i Radin, F. (2002). Dru{tveni kontekst i metodologija istra`ivawa. U: Ili{in, V. i Radin, F. Mladi uo~i trejeg milenijuma. Zagreb: Institut za dru{tvena istra`ivawa i Dru{tveni zavod za za{titu obiteqi, materinstva i mlade`i.

sopstvenih. Uočava se da se položaj mladih u tranzicijskim zemljama nije popravio, nego, baš suprotno, on se pogoršao u odnosu na vrijeme prije tranzicije.⁵⁹ Položaj mladih u našoj sredini je sličan. Međutim, problem je uočen i evedentiran ali, još uvijek nema dovoljno spremnosti da se priđe konkretnom rješavanju.

U savremenom svijetu, posebna pažnja se poklanja organizovanju slobodnog vremena mladih. Slobodno vrijeme, shvaćeno u užem smislu,⁶⁰ ima tri osnovne funkcije: odmor, zabavu i raznodu, te razvoj ličnosti.⁶¹ To znači da je slobodno vrijeme za mlade posebno važno, ne samo kao vrijeme koje je namijenjeno za odmor i rekreaciju, nego i vrijeme u kojem mladi provjeravaju i usavršavaju svoje vještine i sposobnosti. Takođe, ovo vrijeme mladi koriste i za sticanje vještina komunikacije, organizovanja različitih akcija, učestvovanja u društvenom i političkom životu zajednice u kojoj žive. Oni se kroz aktivnosti koje obavljaju u toku slobodnog vremena i socijaliziraju. Bitno je naglasiti da izbor aktivnosti u slobodno vrijeme i nije apsolutno "slobodan". Naime, aktivnosti, koje mladi upražnjavaju u svom slobodnom vremenu, istovremeno su određene tzv. subjektivnim faktorima (društveni položaj mladih i njihovih roditelja, nivoa obrazovanja i nivoa

⁵⁹ Vidi prethodno.

⁶⁰ Slobodno vrijeme, u najužem smislu riječi, je vrijeme koje preostaje nakon izvršavanja svih dnevnih obaveza, dok je, u užem smislu, to vrijeme "koje obuhvaća samo aktivnosti izabrane iskjučivo slobodnom voljom pojedinca." U: Ilićin, V. (2002). Interesi i slobodno vrijeme mladih. U: Ilićin, V. i Radin, F. Mladi u trijeka milenijuma. Zagreb: Institut za društvena istraživanja i Društveni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.

⁶¹ Dumazedier, J. (1967). Toward a Society of Leisure. New York: Free Press.

sposobnosti mladih, njihove navike) i tzv. objektivnim faktorima (kulturno nasljeđe, aktualna kulturna ponuda i dostupnost određenih sadržaja itd.).⁶²

Jedan od pokazatelja položaja mladih u društvu jeste i njihova zastupčenost u politici. Isključenost iz političkog života znači isključenost iz procesa odlučivanja. Generalno gledano, danas su mladi distancirani od politike, pogotovo od institucionalne politike. To se manifestuje kroz slabu zainteresovanost za politiku i veoma malu participaciju u političkim institucijama i procesima.⁶³ Mala zastupčenost mladih u organima vlasti je najčešće posljedica sociokulturnih činilaca, dok zakonskih prepreka nema. U politici najčešće vladaju "generacijski odnosi moći" u kojima je mladima namijenjena uloga onih koji se tek moraju osposobiti za donošenje odluka.⁶⁴ Iako se mladima nakon punoletstva (formalno) priznaju sva građanska prava i slobode, u stvarnosti, osim u iznimnim situacijama, s njima kao građanima se ne računa sve dok se ne približe srednjoj životnoj dobi.⁶⁵

Oblici ispoqavawa siromaštva u oblasti društvenog, kulturnog i političkog života mladih

⁶² Ilić, V. (2002). Interesi i slobodno vrijeme mladih. U: Ilić, V. i Radin, F. Mladi u 21. vijeku milenijuma. Zagreb: Institut za društvena istraživanja i Društveni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.

⁶³ Ilić, V. (2002). Mladi i politika. U: Ilić, V. i Radin, F. Mladi u 21. vijeku milenijuma. Zagreb: Institut za društvena istraživanja i Društveni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.

⁶⁴ Vidi prethodno.

⁶⁵ Vidi prethodno.

U ovom istaživanju mladi su istakli veliki broj različitih oblika ispoqavawa siromaštva u oblasti društvenog, kulturnog i političkog života. Ovi oblici ispoqavawa siromaštva razvrstani su u tri kategorije: (a) problemi mladih u društvu, (b) problemi mladih u kulturi, (v) problemi mladih u politici.

a) Problemi mladih u društvu:

- neinformisanost mladih o svojim pravima,
- nemogućnost participacije mladih u rješavawu svojih problema,
- nepovjereve mladih prema NVO sektoru,
- nedovoqna podrška omladinskim NVO od strane lokalne uprave,
- pasivnost mladih,
- poremećen sistem vrijednosti mladih,
- slabo razvijena volonterska mreža i nezaiteresovanost mladih za volonterski rad,
- nezaposlenost mladih,
- nasiqe u porodici,
- problem lake dostupnosti narkotika i alkohola,
- nepostojawe mjesta gdje bi mladi mogli da se informišu i edukuju o spolno prenosivim bolestima, bolestima ovisnosti i svim pitawima koja su wima aktuelna.

b) Problemi mladih u kulturi:

- nedostatak kulturnih manifestacija kao što su: koncerti, izložbe, sportski događaji,
- nedostatak mjesta gdje bi mladi mogli da provode slobodno vrijeme (kulturni centri, diskoteke, bioskopi, bazeni, sportski tereni, omladinski centri),
- neinformisanost mladih o aktuelnim dešavawima,

- nedostatak prostora i novčanih sredstava za registraciju kulturnih klubova u kojim bi mladi provodili vrijeme (npr. KUD),
- mediji koji potenciraju šund i kič, te nepostojave kulturno-edukativnih emisija,
- nepostojave stipendija i fondova za podršku mladim ljudima u sportu i kulturi.

v) Odnos mladih prema politici i politike prema njima:

- nedovoljno podsticaja za uključivanje mladih u politiku,
- nedovoljno samopouzdanje mladih da bi svojim učestvovanjem mogli nešto promijeniti u društvu,
- nedovoljno učestvovanje mladih u politici,
- nezainteresovanost mladih za politiku,
- neizlazak mladih na izbore,
- nepovjerenje mladih prema institucijama,
- zatvorenost lokalnih vlasti za saradnju,
- dugogodišnje zanemarivanje problema koje imaju mladi.

Evidentno je postojanje brojnih problema koji imaju mladi. S obzirom da se siromaštvo reflektuje na sve aspekte života, tako su i problemi koji su vezani za siromaštvo raznovrsni i teško se mogu razvrstati po kategorijama. Poseban problem predstavlja "širina" atributa "društveni" koji su mladi shvatili na različite načine.

Problemi mladih u društvu: Jedan od najvećih problema mladih je nezaposlenost. Prema nekim autorima, stopa nezaposlenosti od oko 10% je nepodnošljiva za zemlje u kojim se javlja, a kada stopa nezaposlenosti pređe 15% onda se radi o "katastrofalnoj nezaposlenosti."⁶⁶ U BiH, i

⁶⁶ U: Milosavcević, B. (2000). Socijalna patologija. Baza Luka: Filozofski fakultet Baza Luka

prema (najoptimističnijoj) procjeni nezaposlenosti koju je dala Svjetska banka, ta stopa prelazi 15%.⁶⁷ Drugi veliki problem je porodično nasije. Na velike probleme sa kojima se susreće porodica danas ukazuju i rezultati nekih drugih istraživanja.⁶⁸ Pored ovih problema, postoji i niz drugih. Tako, istaknut je i nedostatak podrške omladinskim NVO organizacijama od strane lokalne vlasti, ali i nepovjereve mladih prema NVO-ima. Treba naglasiti da oko 73% mladih nije upoznato sa radom nevladinih organizacija, a wih 94% nisu ukqučeni u rad omladinskih nevladinih organizacija.⁶⁹ Prema mišqewu mladih, zbog dugogodišwe zanemarenosti mladih i wihovih problema, oni su postali pasivni, sve mawe vjeruju da bi se wihov status mogao promijeniti. Tako i aktivnosti koje bi mogli da realizuju, kao što je volenterski rad, mladi ne obavqaju. Takođe se kao problem ističe i laka dostupnost narkotika i alkohola, te nepostojawe mjesta gdje bi mogli da se edukuju i informišu o bolestima ovisnosti, spolno prenosivim bolestima itd.

✓ *Dugogodišwe zanemarivawe omladine rezultiralo je wihovom rezignacijom i nezainteresovanošću, a kao direktan*

⁶⁷ Svjetska banka navodi da bi stopa nezaposlenosti u BiH mogla iznositi 16.4% kada se u obzir uzmu i qudi koji rade "na crno". Najve}i broj takvih qudi su mladi. Tri ~etvrtine mladih koji imaju posao, rade u "sivoj ekonomiji". Prema zvani~nim podacima stopa nezaposlenosti iznosi oko 40%. (Sredworo~na razvojna strategija BiH - PRSP (2004-2007), april 2004.)

⁶⁸ Grupa autora. Djeca o sebi. Bawa Luka: SCF Norway & NVO Zdravo da ste. U {tampi.

⁶⁹ Savi}, J. (2003). Slobodno vrijeme. U: Savi}, J. i ostali. Mladi Repblike Srpske (BiH) na po~etku 21. vijeka. Bawa Luka: Filozofski fakultet i NVO Zdravo da ste.

produkt imamo porast narkomanije, alkoholizma i malogetničke delinkvencije. (učesnik iz Broda)

- ✓ Jedina vrata za mlade koja su otvorena su vrata lokalnih kafića, kojih je svakim danom više. Društveni život mladih sveo se na to "da li disko radi ili ne." (učesnik iz Broda)
- ✓ Zbog lošeg rada MUP-a i blizine granice, mladima je pristup narkoticima olakšan. (učesnik iz Broda)
- ✓ Ne postoji niti jedan obekat koji je dat omladini na raspolagawe, izuzev jedne učionice u staroj osnovnoj školi. Na taj način je onemogućen kvalitetan rad omladinske organizacije, koja u svom svakodnevnom radu nailazi na prepreke i nerazumijevawe od strane lokalne vlasti. Zbog ovoga je mladima uskraćen prisup informacijama, kao što su informacije o pravima mladih, polno prenosivim bolestima, narkomaniji. (učesnik iz Broda)
- ✓ Ako nemaš para ne možeš se baviti sportom. Prije se izdvajalo za sport, a sad tog nema. Država je stimulisala sponzore radi sporta. Danas se iz buxeta ne izdvaja dovoqno sredstava, pa većina omladine zbog nemogućnosti plaćawa članarina odustaje od treninga i zato imamo veliki broj narkomana. (učesnik iz Bawa Luke)
- ✓ Mladi se povlače u "ružičasti svijet" - maštaju o bogatstvu odlazeći u fensi kafiće, gledajući španske serije i bježeći od stvarnosti. (učesnik iz Bawa Luke)
- ✓ Mladi osiromašuju svoj duh ugledajući se i poistovjećuju sa nekim "iskrivqenim" idolima. (učesnik iz Bawa Luke)

Problemi mladih u kulturi: Kao naročiti problem se ističe nedostatak kulturnih objekata u kojima bi mladi mogli da kvalitetno provode svoje slobodno vrijeme, da se informišu, obrazuju i rekreiraju. Postoji i nedostatak kvalitetnih kulturnih sadržaja. Rezultati istraživanja "Mladi Republike Srpske (BiH) na početku 21. vijeka" pokazuju da 68.4% mladih "rijetko" ili "nikada" posjećuje galerije, muzeje (63.3%), pozorište (48.5%) i biblioteke (36%).⁷⁰ Većina ovih institucija ne postoji u malim mjestima Republike Srpske. Ukoliko i postoje, nemaju razvijene programe za rad sa mladima, a i naš obrazovni sistem ne podupire ovakav vid obrazovanja i edukacije. Sa druge strane, u mnogim zemljama širom svijeta velika se pažnja poklanja edukaciji mlade publike upravo za kulturne sadržaje i ostvaruje se tijesna saradnja između obrazovnih i kulturnih ustanova.⁷¹ Prema mišljenju mladih, problem predstavlja i nedostatak kvalitetnog televizijskog programa u kome bi se emitovale kulturno-edukativne emisije. Ovo je posebno važno jer veliki dio svog slobodnog vremena mladi posvećuju praćenju televizijskog programa.⁷² U mnogim zemljama postoje programi za razvijanje medijske pismenosti mladih, te u sklopu školskog programa razvijanje kritičkog mišljenja prema sadržajima koji mladi gledaju na TV-u. Ovakvu potrebu su prepoznali i mladi u našem istraživanju. Prepoznat je problem nemogućnost pravovremenog i kvalitetnog informisanja mladih, kako o aktuelnim dešavanjima

⁷⁰ Savić, J. i Dimitrijević, S. (2003). Struktura slobodnog vremena mladih u Republici Srpskoj. Nauka i društvena stvarnost. Bana Luka: Filozofski fakultet. Kuvica 3, tom II, 323-350.

⁷¹ Vidi prethodno.

⁷² Vidi prethodno.

u njihovom gradu, tako i o svim pitanjima koja su im bitna.

- ✓ *Nema organizacija i prostora za kulturnu djelatnost u gradu (nema kina, pozorišta, galerija, muzeja, folklora). (učesnik iz Broda)*
- ✓ *Registracija KUD-a košta 500 KM i iz opštinskog bužeta je izdvojeno 3500 KM za osnivanje KUD-a, a od toga je 2000 KM potrošeno na koreografa! (učesnik iz Broda)*
- ✓ *Kad već moram ostati kod kuće bilo bi dobro kada TV program ne bi bio tako morbidno dosadan. (učesnik iz Broda)*
- ✓ *Nema bioskopa, (pošto je Pravoslavna crkva porušena u ratu, bioskop je preuređen za potrebe Crkve), a jedini sportski centar u gradu je zatvoren. Sportski klubovi koji su nekada radili sada su ugašeni i ne pokazuju tendenciju da će početi sa radom. (učesnik iz Broda)*
- ✓ *Nema koncerta i društvenih dešavanja iako nas je mnogo sa različitim interesovanjima. (učesnik iz Bava Luke)*
- ✓ *Gradani su neinformisani o aktuelnim dešavanjima u gradu s obzirom da su jedini medij u gradu lokalne novine koje izlaze jednom sedmično i koje su slabo čitane od strane mladih ljudi. (učesnik iz Dervente)*

Problemi apstinencije mladih u politici i odnos politike prema mladima: Evidentno je da mladi veoma malo učestvuju u politici. Razloga za to je više. Po njihovom mišljenju, prije svega postoji nezainteresovanost političkih struktura za aktivno uključivanje mladih u tijela vlasti. Sa druge strane, zbog dugogodišnjeg zanemarivanja problema mladih i nemogućnosti da utiču na organe vlasti, oni su postali pasivni i bez

inicijative. Ne izlaze na izbore jer ne vjeruju da će njihov glas nešto promijeniti. Rezultati pokazuju da većina mladih (88%) smatra da su im šanse "jako slabe" da utiču na odluke opštinskih vlasti, dok više od 90% vjeruje da ne mogu da utiču na odluke Skupštine Republike Srpske.⁷³

- ✓ *Uoči izbora nas lažu da će biti boje, a ustvari se ništa ne mijewa. (učesnik iz Broda)*
- ✓ *Postojeća vlast ne dozvoqava mladima da učestvuju u odlučivawu, stari ne daju svoju "stolicu", a to opravdavaju sa "mladi nemaju iskustvo". (učesnik iz Prijedora)*
- ✓ *Veći broj političara ne dozvoqava da se mladi angažuju u politici, nemaju dovoqno povjerewa u njih, potcjewuju ih, smatraju mawe sposobnim. (učesnik iz Prijedora)*

⁷³ Savi}, J. (2003). Slobodno vrijeme. U: Savi}, J. i ostali. Mladi Repblike Srpske (BiH) na po~etku 21. vijeka. Bawa Luka: Filozofski fakultet i NVO Zdravo da ste.

- ✓ U političkom pogledu mladi su dosta osiromašeni jer nemaju podsticaj i dovoqnu dozu samouvjerenosti da bi mogli postići svoje ciqeve. (učesnik iz Gradiške)
- ✓ Procenat mladih u politici je mali, a ako ih ima, onda oni učestvuju samo zbog reklame. (učesnik iz Broda)
- ✓ U našoj opštini od 22 direktora preduzeća samo wih četvorica imaju VSS, ostali SSS, a u nekim slučajevima čak su i KV radnici. (učesnik iz Broda)

Prijedlozi mladih za prevazilažewe siromaštva u oblasti wihovog društvenog, kulturnog i političkog života

Prema mišqewu mladih postoji više načina za prevazilažewe siromaštva u oblasti wihovog društvenog, kulturnog i političkog života.

a) Društvena prevencija:

- otvarawe rehabilitacionih centara za odvikavawe od droge i alkohola (u saradwi sa Crkvom),
- uvođewe seksualnog obrazovawa u škole,
- zabrana prodavawa cigareta i alkohola maloqetnim licima,
- ograničiti noćni izlazak baz roditeqske pratwe maloqetnim licima,
- SOS telefon za prijavqivawe nasiqa u porodici,
- priznavawe volonterskog rada kao oblika radnog iskustva,
- borba protiv trgovine narkoticima,
- zapošqavawe mladih.

b) Unapređewe zabavno-kulturnog života mladih:

- podsticawe talentovanih,
- organizovawe kulturnih manifestacija,
- davawe šanse kreativnim mladim ljudima da osmisle i organizuju manifestacije kulturno-zabavnog karaktera,
- obrazovni program na TV (jutarwi),
- informisawe mladih o aktuelnim kulturnim dešavawima,
- rekonstrukcija postojećih kulturnih objekata,
- osnivawe omladinskih sportskih klubova,
- osnivawe domova kulture.

v) Aktivacija mladih u politici:

- prisustvo mladih u Skupštinama Opština,
- aktivnije učestvovawe mladih u političkom životu i procesima odlučivawa.

Problem nezaposlenosti i problem nasiqa u porodici su dva, možda, najteža problema koje imaju mladi.⁷⁴ Posqedice ovih problema su velike, na pojedinca ali i društvo u cjelini. Za wihovo prevazilažewe potrebna je koordinisana akcija svih odgovornih subjekata, na svim nivoima (od najviših organa vlasti, institucija, preduzeća, vlasnika preduzeća, medija, pa i pojedinca). Neki drugi problemi nisu tako "kompleksni" i do wihovog rješavawa je lakše doći. Po mišqewu mladih neophodno je zabraniti prodaju alkoholnih pića i cigareta maloqetnim osobama,⁷⁵ te zakonski treba

⁷⁴ Milosavqevi}. B. (2003). Sada{wost mladih i na~ini za weno poboq{awe. U: Savi}, J. i ostali. Mladi Repblike Srpske (BiH) na po~etku 21. vijeka. Bawa Luka: Filozofski fakultet i NVO Zdravo da ste.

⁷⁵ Zakon o zabrani prodaje cigareta maloqetnim je usvojen, i ostaje da se vidi da li je se u praksi i primjewivati.

ograničiti noćne izlaske maloletnih lica.⁷⁶ Istaknuto je da bi se određeni problemi mogli riješiti i uvođenem u školski program časova seksualnog vaspitawa.

Mladi smatraju da bi se problem provođenja slobodnog vremena mogao poboljšati rekonstrukcijom postojećih i otvaranjem novih kulturnih i sportskih centara. Pored toga, mladima je potrebno ponuditi više kulturnih sadržaja, naročito u malim mjestima. Treba podsticati i pružiti podršku mladim talentima, te omogućiti mladima da organizuju različite kulturne manifestacije. Takođe, neophodno je poboljšati televizijski program uvođenem kvalitetnog obrazovnog programa.

U oblasti politike mladi su jasno istakli da je prije svega neophodno obezbijediti mogućnost da aktivnije uzmu učešće u političkom životu. Mogući način da se razriješi ovaj problem jeste uvođenje kvota za mlade. Ovo je najsigurniji instrument povećanja njihove participacije u vlasti. Politički odgovorni ne bi trebali donositi odluke bez konsultacije i konsenzusa sa mladima. Mladi bi na taj način dobili priliku da odlučuju o svim važnim pitanjima i preuzmu odgovornost za svoju budućnost. Jedino participiranjem u vlasti mladi će zaista imati priliku da odlučuju o svojoj sudbini i aktivno uzmu učešće u rješavanju postojećih problema.

Službeni glasnik Republike Srpske, br. 46/04, od 21.05.2004.

⁷⁶ Može se postaviti pitanje o tome da li je ovo zaista ideja mladih i da li oni zaista misle da je ovo dobar način za rješavanje određenih problema ili je ideja preuzeta "od odraslih". U svakom slučaju, samo usvajanje zakona ne znači da će se automatski riješiti ti problemi. Potrebno je razvijati svijet mladih o potrebi da kvalitetno provode svoje slobodno vrijeme, te im ponuditi i određene mogućnosti.

EVALUACIJA REZULTATA ISTRAŽIVAWA O SIROMAŠTVU MLADIH

- komentari sa panel diskusija

Podaci koji su prikupqeni u prvoj fazi, nakon što su obrađeni, prezentovani su i prodiskutovani na pet panel diskusija koje su održane u gradovima u kojima je i vršeno istraživawe. Osnovni cilj ovih diskusija bio je da se "lokalna zajednica"⁷⁷ upozna sa dobijenim rezultatima, te dobije priliku da ih komentariše. Osim toga, nastojalo se zajedničkom diskusijom predstavnika mladih i predstvnika lokalne vlasti, institucija i uticajnih pojedinaca doći do jasnijeg odgovora na pitawe šta mladi mogu sami da urade kako bi riješili probleme koje imaju, a šta može i mora da učini lokalna zajednica, odnosno entitetska i vlast na državnom nivou.

Učesnici na panel diskusijama nisu imali primjedbe na prezentovane rezultate. Složili su se da je dobro da su mladi imali priliku da "progovore" o problemima koje imaju, a koji su

⁷⁷ Pod "lokalnom zajednicom" podrazumijevamo sve relevantne predstavnike mjesta u kojem se vr{ilo istra`ivawe, odnosno, odr`avale panel diskusije. Svoje u~e{}e u panel diskusijama uzeli su predstavnici mladih, predstavnici omladinskih i nevladinih organizacija, predstavnici lokalnih institucija (Op{tina, {kola, SUP-a, Centara za socijlani rad), predstavnici medija itd.

povezani sa siromaštvom, kao i to što sami mladi vode tu akciju.⁷⁸

U diskusiji o tome šta mladi mogu da urade kako bi riješili probleme koje imaju, konstatovano je da su mladi pasivni i nedovoljno organizovani. Jedan od osnovnih zaključaka je da mladi, da bi popravili svoj položaj, moraju da se aktiviraju i organizuju na svim nivoima (počev od škola, lokalne zajednice, preko entitetskog do državnog nivoa) pri čemu naročitu pažnju treba posvetiti mladim iz seoskih sredina. Osim toga, potrebno je izvršiti umrežavanje ovakvih omladinskih organizacija i svih organizacija koje rade sa mladima. Mladi moraju aktivnije uzeti učešće i u politici, ali ne na način kao do sada. Naime, po mišljenju učesnika u panel diskusijama, mladi trebaju "direktno" da se bave politikom, a ne preko omladinskih ogranaka političkih partija.⁷⁹ Sve ovo bi imalo za cilj da mladi upoznaju društvenu javnost o problemima koje imaju, te vrše stalan pritisak na sve relevantne faktore, na svim nivoima, kako bi se ovi problemi i riješili. Istaknut je još jedan način na koji mladi mogu da poprave svoj položaj, a to je kroz edukaciju i stalno usavršavanje.

Da bi se na adekvatan način rješavali problemi mladih, potrebno je da lokalne vlasti mlade stave u "žižu" interesovanja. U nedavno

⁷⁸ Treba istaći da su u izradi Srednoročne razvojne strategije BiH - PRSP (2004-2007) učestvovali i predstavnici mladih. Međutim, ostaje pitanje u kojoj mjeri su oni bili konsultovani i koliki je njihov stvarni doprinos u izradi ove Strategije.

⁷⁹ Prema mišljenju nekih učesnika u diskusijama, omladinske ogranke političkih partija bi trebalo ukinuti, jer oni služe za pridobijanje biračkog tijela, dok mladi u suštini ne mogu da učestvuju na rad partije, a samim tim i ne participiraju u vlasti.

usvojenom Zakonu o organizivanju mladih⁸⁰ predviđeno je da na nivou Republike, grada i opštine postoje komisije za mlade čiji članovi se biraju iz reda predstavnika omladinskih savjeta (Republike, grada ili opštine) i predstavnika zakonodavne vlasti. Prema mišljenju učesnika jedan od prvih koraka koje lokalna uprava može da učini jeste da formira ova tijela i omogući njihov rad. Na taj način bi se ostvarila boja komunikacija između mladih i lokalne vlasti. Takođe, lokalna vlast bi trebala obezbijediti prostor gdje bi se mladi okupili.⁸¹ Neophodno je raditi na izgradnji partnerskog odnosa između opštinske vlasti i lokalnih omladinskih organizacija i organizacija koje se bave pitanjima mladih. Osim toga, lokalna vlast bi mogla uticati na entitetsku kako bi se riješili neki problemi na nivou lokalne zajednice (tražiti projekte od nadležnih ministarstava, uticati na omogućavanje rada lokalnim medijskim kućama, omogućiti otvaranje informativnih centara - mjesta gdje bi mladi u svakom trenutku mogli pronaći informacije koje im trebaju itd.).

Mlade treba podržati u stvaranju jedinstvene omladinske politike. Takođe, trebalo bi raditi na definisanju i razvoju strategije u privredi kako bi se povećala zaposlenost mladih.⁸²

⁸⁰ Zakon o omladinskom organizovanju stupio je na snagu 19.11.2004. Službeni glasnik Republike Srpske br. 98/04 od 11.11.2004.

⁸¹ U Službenom glasniku br 98/04, od 11.11. 2004. proglašen je Zakon o privatizaciji poslovnih zgrada, poslovnih prostora i garaža kojim se nalaže prodaja ovakvih prostora u roku od dvije godine. S obzirom na ovaj Zakon, ostaje da se vidi kako će omladinske organizacije rješavati problem prostora.

⁸² Npr, omogućiti poreske olakšice firmama koje zapošljavaju mlade, raspisivanje konkursa za posao u kojima se ne zahtijeva prethodno radno iskustvo itd. U Zakonu o omladinskom organizovanju predviđeno je da

Generalno gledano, ono što je "provejavalo" na panel diskusijama jeste stav starijih učesnika da mladi imaju probleme, ali da su u velikoj mjeri sami krivi zato što su pasivni i neorganizovani. Osim toga, čini se da učesnici, osim uopštenih prijedloga, nisu dali jasne i konkretne načine rješavanja problema koje imaju mladi. Ovo je vjerovatno posljedica toga što se do sada ovim problemima nije prilazilo direktno i iz „persepektive mladih“ nego su oni djelimično razmatrani u drugim kontekstima i iz drugih perspektiva (npr. teška finansijska situacija u kojoj se nalazi zdravstvo, potrebne reforme obrazovawa, ekspanzija narkomanije itd.).

nadležni organi Republike, grada i opštine posebnu pažwu posvete izradi i realizaciji programa u oblastima: (1) zapošljavanja, (2) socijalne i zdravstvene zaštite, (3) stručnog rada i usavršavanja, (4) sporta i kulture.

ZAKLJUČCI

Generalno gledano mladi siromaštvo shvataju kao nedostatak, prije svega materijalnih sredstava za zadovoljenje različitih potreba, ali to može biti i nedostatak obrazovanja, kulture, nedovoljno pažnje i ljubavi roditelja, nedostatak ličnih ljudskih kvaliteta, nemogućnost informisanja, kršenje ljudskih prava itd. Mladi su istakli da postoje različiti vidovi siromaštva. Ove vidove siromaštva razvrstali smo u četiri kategorije: siromaštvo na rubu opstanka, siromaštvo u sferi kulture i obrazovanja, "društveno" siromaštvo i duhovno siromaštvo. Definišući siromaštvo mladi su istakli i neke njegove karakteristike kao što su: multidimenzionalnost siromaštva, intenzitet (stepen) siromaštva i relativnost siromaštva. Multidimenzionalnost siromaštva ukazuje da negativan uticaj na jednu dimenziju ljudskih prava (npr. ekonomski aspekt) utiče i na sva druga prava. Međutim, nije sigurno da bi ekonomski rast sam po sebi doveo i do smanjenja stepena siromaštva u ostalim sferama života. Stepen siromaštva doveden je u vezu sa prioritonom (primarnošću) potrebe koja se ne može zadovoljiti - što je nezadovoljena potreba primarnija, to je siromaštvo izraženije. Što se tiče relativnosti siromaštva, mladi u ovom istraživanju su istakli da različiti ljudi različito procjenjuju šta je pristojan i prihvatljiv život, a šta siromaštvo.

U ovom istraživanju mladi su istakli veliki broj različitih oblika ispoljavanja siromaštva u oblasti obrazovanja. Radi preglednosti i boljeg razumijevanja, ovi oblici se mogu razvrstati u sljedeće kategorije:

- (a) loši uslovi rada,
 - (b) problem kvaliteta nastave,
 - (v) "skupo" školovanje,
 - (g) problem obrazovnog kadra,
 - (d) nedostatak rada sa "posebnim" grupama i
 - (đ) nepovoljni psiho-socijalni činioci
- motivacije za učenje.

Za prevazilaženje problema u obrazovawu prije svega su potrebna finansijska sredstva koja su neophodna kako bi se poboljšali uslovi rada, obezbijedilo potpuno opremanje kabineta i laboratorija, opremile fiskulturne sale, biblioteke, omogućio pristup internetu u školama, te popravio standard obrazovnog kadra. Osim toga, potrebno je obezbijediti različite povlastice za učenike i studente, kao i veći broj stipendija. Mladi smatraju da bi se problem kvaliteta nastave mogao riješiti doslijednim sprovođenjem Bolonjske deklaracije, te prilagođavanjem školskih planova i programa savremenim trendovima u obrazovanju. Potrebno je i stalno usavršavanje obrazovnog kadra, ali i stalna kontrola njihovog rada od strane nadležnih inspekcija. U školama je neophodno formirati stručne timove (psiholog, pedagog, nastavnik) koji bi radili sa "posebnim" grupama, ali i na prevazilaženju i prevenciji brojnih učeničkih problema.

U periodu poslije rata bižeži se stalno pogoršanje zdravstvenog stanja stanovništva u BiH. Ovo se direktno može dovesti u vezu sa siromaštvom. Brojne oblike ispoljavanja siromaštva u zdravstvu koje su naveli mladi, uslovno smo podijelili u tri grupe:

- (a) nedovoqan kvalitet zdravstvenih usluga,
- (b) problem kvaliteta kadra i
- (v) problem socijalne i zdravstvene zaštite.

Mladi smatraju da je neophodno poboljšati uslove u već postojećim zdravstvenim ustanovama. Potrebno je i otvarati nove ustanove, prije svega u seoskim područjima, te povećati broj patronažnih službi. Neophodno je i formiranje većeg broja savjetovališta, ali i komuna za liječenje bolesti ovisnosti. Jedan dio problema sa kojim se susreću zdravstvene ustanove mogao bi se riješiti volonterskim radom građana. Kvalitet zdravstvenih usluga može se poboljšati većom kontrolom rada, pooštavanjem zakonskih mjera za primanje mita, ali i poboljšanjem standarda zdravstvenih radnika. Po mišljenju mladih, potrebno je uspostaviti efikasnu kontrolu nad protokom finansijskih sredstava, efikasnije regulisati zdravstvene usluge i omogućiti svim ljudima besplatan paket osnovne zdravstvene zaštite, te smanjiti cijene medikamenata i povećati broj lijekova koji su besplatni. Moguće rješenje je uvođenje obaveznog volonterskog rada za nekada kako bi se omogućilo da osobe koje nemaju zdravstveno osiguranje i novac dobiju odgovarajuću zdravstvenu zaštitu i ljekarsku uslugu. Naročitu pažnju treba posvetiti poboljšanju prevencije kroz izradu programa za prevenciju i promociju zdravlja.

Evidentno je postojanje brojnih problema koji imaju mladi u sferi njihovog društvenog, kulturnog i političkog života. Ti problemi su raznovrsni i teško se mogu razvrstati po kategorijama. Ipak, radi preglednosti izdvojene su tri grupe problema - problemi mladih u društvu, kulturi i politici.

Problem nezaposlenosti i problem nasilja u porodici su još dva velika problema koje imaju mladi. Za razliku od ova dva problema, rješenja drugih problema nisu tako kompleksna i do njih je lakše doći. Po mišljenju mladih

neophodno je zabraniti prodaju alkoholnih pića i cigareta maloletnim osobama, te zakonski ograničiti noćne izlaske maloletnih lica bez roditeljske pratnje. Osim toga, potrebna je snažnija borba protiv narkomanije. U rješavanje problema mladih doprinos može dati i nevladin sektor. S jedne strane, mladi nisu upoznati sa radom ovog sektora, dok s druge, ne postoji, po mišljenju mladih, dovoljna podrška omladinskim organizacijama od strane lokalne zajednice.

U oblasti kulture naročito se ističe mali broj kulturnih i sportskih objekata u kojima bi mladi mogli da kvalitetno provode svoje slobodno vrijeme, da se informišu, obrazuju i rekreiraju, te nedostatak kvalitetnih kulturnih sadržaja. Problem predstavlja i nedostatak kvalitetnog televizijskog programa u kome bi se emitovale kulturno-edukativne emisije. Prepoznat je problem nemogućnosti pravovremenog i kvalitetnog informisanja mladih, kako o aktuelnim dešavanjima u njihovom gradu, tako i o svim pitanjima koja su im bitna. Rješavanjem ovih problema, po mišljenju mladih, obogatilo bi se njihov kulturni život, te omogućilo da kvalitetnije provedu svoje slobodno vrijeme.

Evidentno je da mladi veoma malo učestvuju u politici. Zbog dugogodišnjeg zanemarivanja njihovih problema i nemogućnosti da oni utiču na organe vlasti, mladi su postali pasivni i bez inicijative. Nemaju povjerenja u institucije vlasti, ne izlaze na izbore, jer ne vjeruju da mogu nešto promijeniti. Neophodno je obezbijediti aktivnije učešće mladih u političkom životu. Mogući način da se razriješi ovaj problem jeste uvođenje kvota za mlade. Mladi bi na taj način dobili priliku da odlučuju o svim važnim pitanjima i u značajnijoj mjeri kreiraju uslove vlastite egzistencije i preuzmu odgovornost za svoju budućnost.

Na kraju, treba istaći da je potrebno da se mladi aktiviraju i sami organizuju, kao i da aktivnije uzmu učešće u politici, kako bi upoznali javnost i sve relevantne faktore o problemima koje imaju, te vršili stalan pritisak na sve instance vlasti kako bi se popravio njihov položaj. Osim toga, potrebno je da se mladi stalno edukuju i usavršavaju. S druge strane, nužno je da politički subjekti i institucije vlasti mladima omoguće stvarnu participaciju u vlasti tj. odlučivati o svim relevantnim pitanjima, na svim nivoima, te da aktivno priđu rješavanju problema koje imaju mladi. Samo zajedničkom i usklađenom akcijom mladih i institucija vlasti moguće je riješiti brojne probleme koji mladi imaju i popraviti njihov položaj.

DODATAK 1.

Mladi u Republici Srpskoj i BiH - dokumenti i modeli organizovanja⁸³

DOKUMENTI ZA MLADE

Prvi dokument na nivou države o mladima usvojen od strane Parlamentarne skupštine BiH 16.07.2002 je Rezolucija o mladima. U njemu se navodi kako je potrebna uspostava vladinih tijela za mlade, te razvoj omladinske politike. Dokument „Omladinska politika“ na nivou BiH za sada ne postoji.

Takođe, do sada nije donesen Zakon o omladinskom organizovanju na nivou BiH, niti je sličan zakon u pripremi.

Na nivou Republike Srpske, u novembru 2004., usvojen je Zakon o omladinskom organizovanju u Republici Srpskoj.⁸⁴ Ovaj Zakon je najvažniji dokument za mlade donesen u Republici Srpskoj. Wime se prije svega definišu neki kqučni pojmovi iz oblasti omladinske politike kao što su: „omladina i mladi“, „omladinska politika“, „omladinske organizacije“, „omladinski rad“.

Drugi bitan dokument koji je trenutno u procesu izrade je dokument Omladinska politika na nivou Republike Srpske, koji predstavlja kratkoročnu (jednogodišvu) i dugoročnu (petogodišvu) strategiju rješavanja problema

⁸³ **Autor: Jelena Savanović, Omladinski savjet Republike Srpske, Banja Luka.**

⁸⁴ Zakon je stupio na snagu 19.11.2004. Službeni glasnik Republike Srpske br. 98/04, od 11.11.2004.

mladih iz različitih oblasti društvenog života. Ovaj dokument na Republičkom nivou usvaja Narodna skupština Republike Srpske, a priprema ga Republički sekretarijat za sport i omladinu. Mada je rok za njegovo usvajanje prošao (90 dana od dana stupanja na snagu Zakona o omladinskom organizaovanju) Republika Srpska bi trebala uskoro dobiti ovu strategiju.

Ovakav dokument tj. strategija na lokalnom nivou, koji ima za cilj da vlasti odgovore na potrebe mladih, da utiču na rješavanje njihovih problema, da povećaju participaciju mladih, te zaštite ugrožene grupe mladih, usvaja skupština opštine ili grada na predlog nadležnog organa uz učešće omladinskog savjeta opštine ili grada. Rok za njegovo donošenje je 120 dana od dana stupanja na snagu Zakona o omladinskom organizaovanju i za sada je samo u nekoliko opština započeo ovaj proces.

ELEMENTI OMLADINSKE POLITIKE NA LOKALNOM NIVOU⁸⁵

Kada se govori o elementima omladinske politike na lokalnom nivou, ističe se 12 elemenata omladinske politike koji se temeže na nizu dokumenata i relevantnih materijala (Evropska povelja Savjeta Evrope o učešću mladih u životu lokalne zajednice, Bijela knjiga Evropske komisije, 11 indikatora omladinske politike Savjeta Evrope i Evropskog omladinskog foruma...), te iskustvima u radu u pojedinim opštinama. Preporučuje se (preporuka na osnovu gore navedenih dokumenata, tj. evropske prakse) da ovi elementi treba da postoje u svim opštinama.

1. Referent za mlade na nivou izvršne vlasti

- U okviru opštinske vlasti trebalo bi

⁸⁵ Specijalni izvještaj o razvoju omladinske politike broj 4 - OIA 2003.

uspostaviti mjesto referenta za pitawa mladih koji će između ostalog imati funkciju da: identifikuje probleme i potrebe mladih u lokalnoj zajednici, redovno komunicira i saraduje sa omladinskim organizacijama, neformalnim grupama, pojedincima itd.

2. Komisija za mlade na nivou zakonodavne vlasti - Kao stalno radno tijelo skupštine opštine potrebno je uspostaviti Komisiju za mlade ili u okviru neke postojeće komisije Podkomisiju za mlade, koja između ostalog ima zadatak da brine za legislativna pitawa vezana za mlade, inicira zakonske akte i aktivnosti opštine kojima se pobogšava položaj mladih.
3. Savjetodavni odbor mladih gradonačelnika/ načelnika - Može se definisati kao savjetodavno tijelo koje okupqa određen broj mladih qudi sa iskustvom u radu u pojedinim područjima/sektorima. Wegova funkcija je da daje ideje za razvoj opštine sa akcentom na afirmaciju potreba i položaja mladih.
4. Buxet za NVO-e - lokalne vlasti se obavezuju da će finansijski pomoći rad mladih i omladinskih organizacija.
5. Omladinsko istraživanje - ispitivanje mišljenja mladih, njihovog položaja, potreba, problema je osnovni element u razvoju omladinske politike, a predstavqa i prvi korak u razvoju strategije i plana akcije za mlade.
6. Međusektoralna saradnja - U okviru procesa razvoja omladinske politike odmah je potrebno uspostaviti i afirmisati međusektoralnu saradnju u okviru opštinske uprave. To znači da će referent za mlade imati redovne kontakte sa drugim sektorima, radi postizawa kvalitetnije

politike za mlade, efektivnijih projekata i mjera.

7. Plan akcije - Imaju ga lokalne zajednice koje su na visokom nivou po pitanju razvoja omladinske politike, koje imaju većinu ostalih elemenata i koje su u stvari razviti i posebnu strategiju za mlade.
8. Omladinska infrastruktura - Lokalne vlasti su dužne osigurati objekte koji bi bili otvoreni za omladinske aktivnosti i u kojima bi mogle biti smještene i različite omladinske organizacije.
9. Informativna politika - skup aktivnosti i pravila, koje su lokalne vlasti utvrdile i planirale, a koje trebaju doprinijeti poboljšanju protoka informacija vezanih za mlade.
10. Neformalno obrazovanje - jeste svaki oblik edukacije koji se vrši van programa zvaničnih obrazovnih institucija. Opštine i gradovi treba da podržavaju sve oblike neformalne edukacije mladih ljudi, na taj način što materijalno pomažu omladinske NVO-e koje pružaju takav vid edukacije, te afirmišu njihovo djelovanje u lokalnoj zajednici.
11. Uključivanje/partnerstvo sa omladinskim organizacijama - Potrebno je osigurati stalne i redovne institucionalne dijaloge između predstavnika vlasti i predstavnika mladih i omladinskih organizacija.
12. Razmjena/mobilnost mladih - Lokalne vlasti se obavezuju da će u okviru sprovođenja omladinske politike ohrabrivati međunarodne razmjene mladih kao što su uspostavljanje kontakata i saradnje sa drugim gradovima.

MODELI ORGANIZOVANJA MLADIH

- nivo BiH, republički i lokalni nivo

1. Nivo BiH

Na nivou BiH za sada nije izvršeno institucionalno umrežavanje omladinskog sektora prema evropskim standardima, što znači da nije formiran omladinski savjet na državnom nivou.

2. Republički nivo

Na nivou Republike Srpske postoji nekoliko različitih asocijacija koje okupljaju mlade.

Omladinski savjet Republike Srpske (OSRS) je krovna asocijacija omladinskih nevladinih organizacija sa područja cijele Republike Srpske, Saveza izviđača Republike Srpske i podmlatka Crvenog krsta Republike Srpske.

Struktura Omladinskog savjeta Republike Srpske:

- Skupština - svaki od 7 regionalnih odbora (izbornih jedinica sa područja Republike Srpske) daje određen broj članova predstavnika omladinskih organizacija) u zavisnosti od veličine, Studentske unije Republike Srpske 3 člana, Podmladak Crvenog krsta 3 i Savez izviđača 3.
- Koordinacioni odbor - čine ga 7 predstavnika regionalnih odbora (svaki daje po jednog predstavnika u KOO), i po jedan iz SURS, podmlatka CK i Saveza izviđača i predsjednik.
- Predsjednik OSRS-a i 2 podpredsjednika.
- Sekretarijat OSRS-a: Generalni sekretar + tim.

Pored Omladinskog Savjeta Republike Srpske (OSRS) na nivou Republike Srpske djeluju još 3

krovne asocijacije koje obuhvataju konkretne kategorije mladih: Studentska unija Republike Srpske, Savez izviđača Republike Srpske, Podmladak Crvenog krsta Republike Srpske.⁸⁶

3. Lokalni nivo

Lokalni omladinski savjet grada/opštine (LOS) - Da bi se poboljšala saradnja i pomoglo opštini da identifikuje partnere kod mladih preporučuje se formiranje Lokalnog omladinskog savjeta koji bi trebao da obuhvati omladinske organizacije i podmlatke političkih partija. (U praksi danas postoje razni nazivi za ovo tijelo: Savjet mladih, Forum mladih, itd).

LOS - ovi su evropska praksa kada je riječ o umrežavanju mladih i preporučuje se da postoje, ali ne postoji striktno u zakonu da treba da se formiraju. Prema Zakonu o omladinskom organizovanju opština/grad je dužna da izdvaja sredstva u svom buxetu za rad lokalnog omladinskog savjeta.

Zakon o omladinskom organizovanju u Republici Srpskoj kaže da se lokalne omladinske organizacije mogu udružiti u lokalni omladinski savjet grada ili opštine. To znači da su to dobrovoqne asocijacije, tj. ne moraju postojati, ali ako postoje prema Zakonu bi trebale biti finansirane od strane opštine/ grada.

⁸⁶ Članice Studentske unije (SURS) su savezi studenata, Saveza izviđača su izviđačke organizacije, a Podmlatka Crvenog Krsta organizacije crvenog krsta sa područja Republike Srpske.